

Nezavisni mehanizam za djelovanje Ključni aspekt učinkovite provedbe UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom

Emina Čerimović

Sadržaj

1. Uvod	3
2. Osvrt	7
2.1. Konvencija ujedinenih naroda o pravima osoba sa Invaliditetom i njen opcioni protokol	7
2.1.1. Mehanizmi nadzora	8
2.1.2. Član 33 - nacionalna implementacija i nacionalni nezavisni nadzor	9
2.2.1. Ključni zahtjevi	11
2.1.3. Aktivnosti nezavisnog mehanizma nadzora	14
3. Iskustvo drugih država	15
3.1. Trendovi	17
4. Razvoji u bih	19
4.1. Nezavisni mehanizam u bih?	21
4.1.1. Vijeće za osobe sa invaliditetom	21
4.1.2. Organizacije osoba sa invaliditetom	23
4.1.3. Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine	24
5. Zaključak i preporuke	26
Literatura	30
Aneks	35

Sažetak

Ovim radom se pozivaju sva odgovorna lica i institucije na odlučno djelovanje u zaštiti ljudskih prava osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini (BiH), argumentirajući da Institucija ombudsmana u BiH preuzme ulogu nacionalnog nezavisnog mehanizma. Osobe sa invaliditetom u BiH se konstantno izostavljaju iz državnog sistema odgovornosti i time su im uskraćena osnovna ljudska prava koja su dostupna drugim ljudima bez ograničenja. Uprkos ratifikaciji UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u BiH te usvajanju Politike u oblasti invalidnosti na državnom nivou i strategija na entitetskom nivou, osobe sa invaliditetom u BiH se suočavaju sa diskriminacijom, segregacijom, čak i sa zlostavljanjem. Stoga, ovaj rad sugerše i upućuje na hitne izmjene kroz stvaranje eksternog i nezavisnog tijela za nadzor, sposobnog da alarmira bh. vlasti o kršenjima prava osoba sa invaliditetom te da pomogne pri usvajanju odgovarajućih mjera koje bi preduhitrile takva kršenja. Potpisivanjem, a time i usvajanjem obaveza koje proizlaze iz člana 33 (2) UN-ove Konvencije, bh. državne institucije su pristale na uspostavljanje (ili imenovanje) nacionalnog nezavisnog mehanizma čija je nadležnost da promiče i štiti ljudska prava osoba sa invaliditetom te da nadzire provedbu Konvencije. Ovaj institucionalni okvir mora u potpunosti biti nezavisan od vlade i mora ispunjavati zahtjeve Pariških načela - orijentacijskog dokumenta UN-ove Opće

skupštine nacionalnih institucija za ljudska prava. Na osnovu izloženih dokaza, analize dokumentacije, postojećih institucija i provedenog rada na terenu, autor ovog rada preporučuje da Institucija ombudsmana u Bosni i Hercegovini, s obzirom na njen pravni autoritet i iskustvo, preuzme dužnosti nacionalnog nezavisnog okvira za nadzor. Ombudsman ispunjava zahtjeve navedene u Konvenciji i, također, ima opsežno iskustvo na polju zaštite i promicanja prava osoba sa invaliditetom u BiH. Da je Institucija ombudsmana, trenutno, jedina opcija za institucionaliziranje efikasnog i operativnog nezavisnog mehanizma u BiH, autor ovog rada argumentira kroz analizu određenih operativnih i tehničkih okolnosti.

Popis skraćenica

Bosna i Hercegovina	BiH
Federacija Bosne i Hercegovine	F BiH
Republika Srpska	RS
Vijeće Europe	CoE
Konvencija o pravima osoba s invaliditetom	CRPD
UN-ov Odbor o pravima osoba s invaliditetom	Odbor
Svjetska zdravstvena organizacija	SZO
Nevladina organizacija	NVO
Organizacija civilnog društva	CSO
Opcioni protokol uz Konvenciju o sprečavanju mučenja, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kazni	OPCAT
Nacionalna institucija za ljudska prava	NHRI
Ured visokog povjerenika za ljudska prava	OHCHR
Centar za zastupanje prava osoba s mentalnim teškoćama	MDAC
European Foundation Center	EFC
Evropska unija	EU
Ujedinjeno Kraljevstvo	UK

1. Uvod

U Bosni i Hercegovini (BiH) ne postoje tačne statistike o broju osoba sa invaliditetom. Prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (SZO), 15 posto svjetske populacije ili, otprilike, 650 miliona ljudi živi sa nekim oblikom invaliditeta. S obzirom na nedavni rat u BiH, procjenjuje se da je državna brojka mnogo veća. Veoma mali broj žena, muškaraca i djece sa invaliditetom su u potpunosti uključeni u bh. društvo, uživajući ljudska prava ravnopravno sa drugima. Većina se suočava sa diskriminacijom, segregacijom i kršenjem njihovih osnovnih prava.¹ Mnoge osobe sa invaliditetom žive u ekstremnom siromaštvu, bez mogućnosti obrazovanja ili zaposlenja.²

Bosna i Hercegovina je potpisnica mnogih međunarodnih dokumenata o ljudskim pravima i time se obavezala na odgovornost da osigura svim državljanima uživanje svih ljudskih prava i prava na zaštitu od diskriminacije po bilo kom osnovu, uključujući i zaštitu po osnovu invaliditeta.³

2008. godine Bosna i Hercegovina je usvojila tzv. Politiku u oblasti invalidnosti, s ciljem da osigura uživanje svih ljudskih prava, osnovnih sloboda i dostojanstva svim osobama sa invaliditetom te njihovu potpunu inkluziju u društvo.⁴ Strategije i akcioni planovi dva entiteta su pratili usvajanje Politike.⁵ Cilj strategija oba entiteta je harmonizacija prakse i zakona u oblasti zaštite prava osoba sa invaliditetom sa evropskim i međunarodnim standardima.⁶ U 2010. godini Vijeće ministara BiH je osnovalo Vijeće za osobe sa invaliditetom na državnom nivou, kao stalno, stručno savjetodavno, interesorno i koordinirajuće tijelo Vijeća ministara BiH, sa ciljem poboljšanja životnih standarda osoba sa invaliditetom u BiH.⁷

U martu 2010. godine BiH je postala članica UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD ili Konvencija) i Opcionog protokola Konvencije.⁸ BiH se CRPD-om obavezala na odgovornost u poduzimanju svih mjera, ulažući napor da promiče, štiti i osigura puno i ravnopravno uživanje svih ljudskih prava za sve osobe sa invaliditetom, bez bilo kojeg oblika diskriminacije na osnovu invaliditeta.⁹ Član 4 Konvencije zahtijeva od država stranaka da usvoje odgovarajuće zakonodavne, upravne, budžetne, pravosudne i druge mjere ka provedbi prava priznatih ovom Konvencijom.¹⁰

U stvarnosti, nikakav ili veoma mali napredak je napravljen u poboljšanju kvaliteta života osoba sa invaliditetom. Prema izvještajima Institucije ombudsmana BiH za ljudska prava i izvještajima Vijeća Evrope iz 2010. godine, osobe sa invaliditetom su najranjivija kategorija u državi.¹¹ Ne samo da ne uživaju ljudska prava na ravnopravnoj osnovi sa drugim ljudima nego su, također, diskriminirani u uživanju socijalnih, ekonomskih i civilnih prava po osnovu kategorije invaliditeta - kao ratni vojni invalidi, civilne žrtve rata i oni sa invaliditetom od rođenja ili iz nesreće.¹² Osobe sa invaliditetom koje pripadaju kategoriji *ratnih vojnih invalida* imaju pravo na invalidnine koje su najmanje šest puta veće od onih koje dobivaju osobe sa invaliditetom po drugom osnovu.¹³

¹¹ Izvještaj Vijeća Evrope, supra note 1, također vidjeti: Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, Specijalni izvještaj o pravima osoba sa invaliditetom u BiH i Specijalni izvještaj o stanju prava djece sa posebnim potrebama/smetanjama u psihofizičkom razvoju u BiH, dostupno na: <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Special Reports>, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

¹² Vidjeti: Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine, juni, 2010. godine, pp. 107-116, dostupno na: <http://www.mft.gov.ba/bos/images/stories/medjunarodna%20saradnja/Bos-A-Strategija%20soc.ukljucivanja%20BiH.pdf>. Također, vidjeti „Studija Politke u oblasti invalidnosti“, izvršni sažetak i preporuke za politiku invaliditeta i strategije: Ratni vojni invalidi u FBiH i RS-u imaju pravo na invalidninu od 20% invaliditeta, dok civilne žrtve rata i civili sa invaliditetom dobivaju invalidninu samo ako je nivo invaliditeta jednak ili prelazi 60%. Pored toga, postoje razlike u iznosu invalidnina koje se plaćaju osobama sa istim stepenom invaliditeta. Tako ratni vojni invalidi sa 100% invaliditeta u kategoriji I u FBiH primaju 734,00 KM mjesečno, dok osobe sa invaliditetom koje spadaju pod kategoriju civilnih žrtava rata primaju 513,80 KM a civili sa invaliditetom primaju 149,10 KM, dostupno na: www.poi.ba, zadnji datum pristupa: 06/01/2012.

¹³ Izvještaj Vijeća Evrope, supra note 1.

¹ Izvještaj Povjerenika za ljudska prava Vijeća Evrope G. Thomasa Hammarberga nakon posjete Bosni i Hercegovini, 27-30. novembra 2010, Vijeće Evrope, *Prava osoba sa invaliditetom* (u daljnjem tekstu "Izvještaj Vijeća Evrope") dostupno (na engleskom jeziku) na web stranici: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1766837>, posljednji put pregledano: 08/05/2012.

² Ibid.

³ Ustav Bosne i Hercegovine, Član II, dostupan na: http://www.ccbh.ba/public/download/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_hrv.pdf, zadnji datum pristupa: 13/05/2012.

⁴ Politika u oblasti invalidnosti, pripremljena u okviru projekta „Podrška razvoju Politike u oblasti invalidnosti u BiH“, dostupno na: http://ic-lotos.org.ba/index.php?option=com_docman&task=cat_view&id=35&Itemid=37, zadnji pristup 08/05/2012. („Politika u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini“ - Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 76/08. Dokument je usvojilo Vijeće ministara BiH na 46. sjednici, 8. maja 2008. godine)

⁵ Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom Republike Srpske 2010-2015; Strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom Federacije BiH, dostupno na: http://ic-lotos.org.ba/index.php?option=com_docman&task=cat_view&id=35&Itemid=37, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

⁶ Ibid.

⁷ Odluka o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 135. sjednici, 19. oktobra 2010. godine

⁸ Bosna i Hercegovina je 12. marta 2010. godine ratificirala Konvenciju Ujedinjenih naroda o Pravima osoba sa invaliditetom (u daljnjem tekstu CRPD ili Konvencija) i Opcioni protokol Konvencije, vidjeti: <http://www.un.org/disabilities/countries.asp?navid=12&pid=166>, zadnji datum pristupa: 13/05/2012.

⁹ UN-ova Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (u daljnjem tekstu Konvencija ili CRPD), Član 4, dostupno na: <http://uk.hr/invalidi-konvencija>, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

¹⁰ Ibid.

¹⁴ Izvještaj Vijeća Evrope, supra note 1.

¹⁵ Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, *Specijalni izvještaj o stanju prava djece sa posebnim potrebama/smetanjama u psihofizičkom razvoju u BiH*, dostupno na: <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Special Reports>, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

¹⁶ Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim poteškoćama (Službene novine FBiH, 37/01), Član 8; Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim poremećajima (Službeni glasnik RS-a, 46/04), Član 9; Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim poremećajima (Službeni glasnik BD-a, 12/06), Član 6; Porodični zakon FBiH (Službene novine FBiH, 35/05), Član 11; Porodični zakon RS-a (Službeni glasnik RS-a, 54/07), Član 32.

¹⁷ Izvještaj Vijeća Evrope, supra note 1.

¹⁸ Emina Čerimović, *Društveno konstruisanje identiteta duševno oboljelih*, dostupno na: <http://pulsdemokratije.ba/sadržaj/društveno-konstruisanje-identiteta-duševno-oboljelih>, zadnji datum pristupa: 10/05/2012.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Nalazi iz upitnika provedenog za potrebe ove studije.

²¹ Jedan od odgovora tokom intervjua sa jednom od organizacija za osobe sa invaliditetom.

²² Tokom intervjua sa predstavnikom „Sumero“ (CSO koji radi na socijalnom uključivanju osoba sa intelektualnim invaliditetom u društvo) autor je informisan da trenutno rade na adaptiranju Konvencije u formu laku za čitanje i razumijevanje.

²³ Thommas Hammerberg, povjerenik za ljudska prava Vijeća Evrope, mart 2011. predgovor u *Mental Disability Advocacy Center [Centar za zastupanje prava osoba sa mentalnim teškoćama] (nadalje «MDAC»), Gradnja arhitekture za promjenu: Smjernice o članu 33 UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom*, mart 2011. godine, dostupno na: <http://www.mdac.info/en/resources>, zadnji datum pristupa: 13/05/2012.

²⁴ Kada se u tekstu govori o nezavisnom mehanizmu, mehanizmu za djelovanje, mehanizmu za nadzor, misli se na jednu ideju - *nezavisnog mehanizma iz člana 33(2) Konvencije*.

²⁵ Član 33 (2) CRPD, supra note 9.

Štaviše, isključenje iz obrazovanja, zaposlenja i društvene mreže je toliko često da Vijeće Evrope procjenjuje stopu nezaposlenosti osoba sa invaliditetom i do 82 posto.¹⁴ Djeci sa invaliditetom nedostaje adekvatna medicinska njega i ona imaju niži ili nikakav pristup redovnom obrazovanju.¹⁵ Osobama sa intelektualnim poteškoćama i teškoćama u mentalnom zdravlju se uskraćuje pravo samostalnog donošenja odluka, drže se u institucijama gdje se podvrgavaju medicinskom tretmanu bez njihovog slobodnog pristanka i informisanosti o tome.¹⁶ Ombudsman za ljudska prava u BiH naglašava da su osobe sa teškoćama u mentalnom zdravlju postale „nevidljivi građani“, zatvoreni u zastarjelim nehumanim institucijama i isključeni iz svih društvenih mreža.¹⁷ Pristup javnom prevozu i brojnim institucijama je nemoguć za neke kategorije osoba sa invaliditetom. Procjena stepena invaliditeta je bazirana isključivo na medicinskom modelu, ne primjenjujući Međunarodne klasifikacije funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja SZO-a. I konačno, jedno ranije provedeno istraživanje o stigmatizaciji osoba sa invaliditetom otkriva da se u BiH takve osobe i dalje smatraju primateljima socijalnih usluga ili predmetom tuđih odluka, a ne subjektima prava.¹⁸ Invaliditet se shvata kao „lični deficit“ i „razlog“ zbog kojeg neke osobe nisu u mogućnosti se obrazuju, dobiju posao ili učestvuju u društvenom životu.¹⁹ Isto istraživanje je potvrdilo - kao i intervjui provedeni za potrebe ove studije - da BiH nije poduzela nikakve korake ka uspostavljanju odgovarajućih mjera kojim bi se promijenili stavovi i ponašanja koja stigmatiziraju i marginaliziraju osobe sa invaliditetom.

Štaviše, istraživanje o uključenju osoba sa invaliditetom u razvoj strategija²⁰ je otkrilo izraženu diskriminaciju osoba sa invaliditetom, a na osnovu vrste invaliditeta koju imaju. Osobe sa intelektualnim teškoćama i teškoćama u mentalnom zdravlju nisu sudjelovale u kreiranju politike, niti strategija. Kao pravilo, osobe sa intelektualnim teškoćama i teškoćama u mentalnom zdravlju su kategorija koja je zapostavljena i isključena iz bilo kakve javne debate. U najboljem slučaju, predstavljaju ih predstavnici „njihovih“ organizacija ili njihovi roditelji. Opravdanje koje se navodi za ovakvu praksu je da „oni nisu sposobni predstavljati sami sebe“²¹ ili nedostatak obrazovanja, stručnosti, itd. Kao dodatak razlogu „neobrazovanosti“ Konvencija je prevedena na elektronsku verziju i na Braillovo pismo, ali nije u formatu koji olakšava čitanje i razumijevanje.²² Također, jedno od pitanja istraživanja je bilo da li su osobe sa invaliditetom zaposlene u nevladinim organizacijama (NVO) i državnim tijelima i, ukoliko jesu, sa kojom vrstom invaliditeta. Rezultat pokazuje da su osobe sa invaliditetom zaposlene i da postoji odlučnost u daljnjem zapošljavanju osoba sa invaliditetom u svim sektorima. Međutim, ovo se odnosi samo na osobe sa fizičkim invaliditetom. Iako je dokazano da osobe sa intelektualnim teškoćama uspješno obavljaju širok opseg poslova i mogu biti pouzdani radnici, postoji strahovito opiranje pri zapošljavanju osoba sa ovom vrstom invaliditeta.

Prema tome, uprkos tome što je postala članica CRPD-a i njenog Opcionog protokola i usvojila Politiku u oblasti invalidnosti, BiH nije uspjela popuniti prazninu između međunarodnih ljudskih prava i mogućnosti da osobe sa invaliditetom ostvare ta prava u praksi. Ratifikacija CRPD-a je pozitivan korak, ali je samo početak procesa. Politička usmjerenost i predanost ovom pitanju je još uvijek neodređena i nedovoljna.

Članom 33 Konvencija nije bez razloga istakla određene institucionalne promjene koje države stranke moraju primijeniti kako bi omogućile (i pospješile) provedbu CRPD-a. Provedba tog člana utjecat će na sve ostale.²³ Da bi se popunio jaz između CRPD-ovih prava na papiru i realizacije tih prava u praksi, primjenom Konvencije se obavezuje države članice da uspostave „nacionalni okvir djelovanja, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama“²⁴ koji će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom te nadzirati implementaciju tog ugovora.²⁵ Prošle su dvije

godine od ratifikacije CRPD-a, a BiH nije uspjela uspostaviti vlastiti nezavisni mehanizam za djelovanje. Potrebno je hitno uspostavljanje ili imenovanje nezavisnog mehanizma kako bi se osigurala politička predanost i posvećenost ovom pitanju; kako bi se procijenilo usvajanje mjera i njihov stvarni učinak; kako bi se pružila podrška BiH za uspješno implementiranje Konvencije te kako bi se osnažila svjesnost osoba sa invaliditetom o njihovim pravima. Uspostava nezavisnog mehanizma za nadzor je najvažniji aspekt kako bi se u cijeloj zemlji dogodile pozitivne promjene u životima osoba s invaliditetom.

Bilo kako bilo, svrha nezavisnog nadzora u BiH ostala je nejasna mnogim interesnim grupama. Tokom intervjua sa relevantnim predstavnicima države i ministarstava entiteta, obavljenim za potrebe ove studije, ispostavilo se da većina intervjuiranih ispitanika nije u potpunosti jasno shvatila šta Konvencija podrazumijeva pod „nacionalnim okvirom, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama“. Na pitanje *šta ili ko prema njihovom mišljenju treba vršiti ulogu nezavisnog mehanizma u BiH*, većina sagovornika je iznijela mišljenje da BiH ne treba te mehanizme jer *Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice ima takve kompetencije prema zakonu da može nadzirati i izvještavati o svim ugovorima koji se odnose na ljudska prava*. Na entitetskim nivoima odgovor je bio da su zbog postojećih entitetskih strategija relevantna entitetska ministarstva već uspostavila odjele u ministarstvima, zadužene za nadzor i izvještavanje o implementaciji Konvencije.²⁶ Sagovornici misle da „nezavisnost“ iz zahtjeva Konvencije leži u snazi udruženja osoba sa invaliditetom koja imaju pravo da UN-ovom Komitetu za prava osoba sa invaliditetom podnesu „izvještaj u sjeni“.

Iz ovih razloga neophodno je detaljno razraditi oblik, aktivnosti i nadležnosti nezavisnog mehanizma u ovoj studiji. Još bitnije, isti će biti objašnjeni u smislu obaveze države stranke da uspostavi nacionalni nezavisni mehanizam, ali i kao najbolji primjer za efektivnu provedbu prava osoba sa invaliditetom.

Za potrebe ove studije poduzet je niz uvezanih metodoloških istraživačkih pristupa. Prvo, početno istraživanje izvršeno je u vezi sa trenutnom politikom i praksom. Ono je uključivalo dubinsku analizu svih dostupnih materijala, uključujući i tekst Konvencije: sprovedena istraživanja o nezavisnom mehanizmu, iskustva drugih država, Politiku u oblasti invaliditeta, strategije entiteta, zakone i medijsko izvještavanje. Drugo, upitnik (Aneks I) je razvijen za ključne informatore, uključujući vladine zvaničnike, akademske institucije, međunarodne organizacije, organizacije civilnog društva, organizacije osoba sa invaliditetom i Instituciju ombudsmana.²⁷ Upitnik je prvo poslan relevantnim pojedincima, nakon čega su obavljani intervjui. Tokom intervjua sagovornici su mogli istaći ključne probleme i izazove, ali i dati dodatne podatke i preporuke za rješavanje problema. Rad na terenu je znatno obogatilo razumijevanje istraživača i proširio horizonte novim idejama.

Nažalost, veliki broj ključnih informatora nije predao svoje odgovore na upitnik niti su bili voljni za intervju. Nedostatak odgovora je zato glavno ograničenje ovog istraživanja. Ipak, veliki broj upitnika i intervjua je realizovan uspješno i na osnovu toga je izvršena statistička i kvalitativna analiza.

Prvi dio ove studije će dati pregled identificiranog problema. Pružit će uvid u CRPD i iznijeti pregled okvira za provedbu Konvencije te modalitete nadzora, sa naglaskom na nezavisne mehanizme za praćenje. Objasnit će njene aktivnosti i zahtjeve koji proizlaze iz Konvencije. Drugi dio pružit će komparativne podatke o nacionalnim mehanizmima za nadzor u državama Evropske unije (EU) i identificirati trendove okvira za djelovanje nezavisnih mehanizama. Treći dio rada

²⁶ Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite Republike Srpske je obavijestilo autora da je planirana uspostava Kancelarije za pitanja lica sa invaliditetom unutar Ministarstva, koja bi pratila provedbu Konvencije i RS-ove Strategije. Pored toga, prema saznanjima iz Upitnika, Vlada RS-a ima obavezu da jednom godišnje izvještava Odbor za jednake mogućnosti pri Narodnoj skuštini RS-a o napretku na realizaciji Strategije.

²⁷ Upitnik je poslan na 30 adresa, od kojih je 12 odgovorilo na isti, te su sprovedeni intervjui sa 15 predstavnika sljedećih organizacija/institucija: 1. Informativni centar za osobe s invaliditetom "LOTOS" Tuzla (Sužad Zahirović); 2. Centar za ljudska prava Univerziteta u Sarajevu (Lejla Somun-Krupalija i Andjelka Lalović); 3. Udruženje paraplegičara RS-a (Milena Obradović); 4. Savez organizacija za pomoć osobama sa intelektualnim teškoćama FBiH (Indira Spiljak); 5. OSCE-ova misija u Bosni i Hercegovini (Maja Barišić i Hajro Pošković); 6. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice (Tijana Borovčanin-Marić i Saliha Djuderija); 7. Ministarstvo rada i socijalne politike FBiH (Esma Palić); 8. Udruženje slijepih RS-a (Branko Suzić); 9. Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS-a (Tatjana Gajić); 10. Udruženju gluhih i nagluhih Kantona Sarajevo (Jasminka Proho); 11. Udruženje za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim licima Banja Luka (Gordana Ilić i Miroslav Stanović); 12. Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH (Nina Šeremet).

ima za cilj da sagleda razvoj dosadašnjih politika u vezi sa pitanjem invaliditeta u BiH. Četvrti dio istraživanja, istražujući tri moguća rješenja, ima za cilj da pruži odgovor na pitanje šta/ko bi trebao biti nezavisni nacionalni mehanizam u BiH. Konačno, posljednji dio studije sadrži korisne preporuke u vezi sa uspostavljanjem nezavisnog mehanizma, ali, također, i preporuke za vršenje funkcija nezavisog mehanizma.

2. Osvrt

2.1. Konvencija Ujedinjenih naroda o pravima osoba sa invaliditetom i njen Opcioni protokol

UN-ova Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom i njen Opcioni protokol usvojeni su u decembru 2006. godine, a na snagu su stupili 3. maja 2008. godine.²⁸ Bosna i Hercegovina je postala članica Konvencije i Opcionog protokola u martu 2010. godine.

Konvencija predstavlja zvanično međunarodno priznanje invaliditeta kao pitanja o ljudskim pravima.²⁹ To je prvi sporazum o ljudskim pravima koji sveobuhvatno detaljiše sva ljudska prava osoba sa invaliditetom i razjašnjava obaveze država stranki koje se odnose na poštivanje, zaštitu i osiguravanje punog i ravnopravnog uživanja svih ljudskih prava, za sve osobe sa invaliditetom. Prava navedena u međunarodnim ugovorima o ljudskim pravima koji su prethodili CRPD-u obuhvaćaju i osobe sa invaliditetom, po unakrsnom principu jednakosti nediskriminacije. Unatoč tome, prije usvajanja CRPD-a osobe s invaliditetom bile su uglavnom pravno „nevidljive“ unutar međunarodnog sistema promicanja i zaštite ljudskih prava.³⁰ Stupanje na snagu UN-ove Konvencije zato popunjava bitnu zaštitnu prazninu u međunarodnom pravu ljudskih prava.³¹ CRPD predstavlja radikalnu promjenu pristupa vezanom za invaliditet, mijenjajući medicinski/dobrotvorni model (osobe sa invaliditetom se smatraju osobama kojim je potrebna pomoć zbog njihovog invaliditeta) u model ljudskih prava/socijalni model (smatrajući osobe sa invaliditetom nosiocima prava, osobama koje bi trebale biti integrisane u društvo, a invaliditet rezultatom međudjelovanja osoba sa oštećenjima i raznih prepreka).³² Glavna poruka CRPD-a su riječi UN-ovog visokog komesara za ljudska prava gospodina Hammarberga - „Jednaka prava - a ne samo milosrđe“.³³

Ljudska prava osnažuju pojedince i postavljaju pravne obaveze prema drugima. Posebni izvještavač UN-a za ljudska prava je istakao da „prava i obaveze zahtijevaju odgovornost [...]. Pristup ljudskim pravima [...] naglašava obaveze i zahtijeva da svi odgovorni snose odgovornost za svoje postupke“.³⁴ Postojeća literatura indicira da su transparentnost, razumijevanje i odgovornost države i drugih učesnika kritični faktori uspjeha u ostvarivanju ciljeva iz ugovora o ljudskim pravima, nacionalnih strategija i akcionih planova.³⁵ Flynn u svom istraživanju o implementaciji nacionalnih strategija invalidnosti u nekoliko država argumentira da „barijere za implementaciju i nadzor često proizlaze iz nedostatka transparentnosti i odgovornosti“.³⁶

Osim što utvrđuje prava osoba sa invaliditetom, dostignuće CRPD-a je, također, u tome što predviđa detaljne sisteme odgovornosti, kroz: član 31 (*Priključane statistike i podataka*), član 32 (*Međunarodna saradnja*), član 33 (*Nacionalna implementacija i nadzor*), član 34 (*Odbor za prava osoba sa invaliditetom*) i član 35 (*Izvještaji država članica*). Svaki od navedenih sistema odgovornosti zahtijeva detaljno istraživanje, posebno o načinu implementacije istog u Bosni i Hercegovini.

Naime, nalazi ovog istraživanja su identificirali više izazova za implementaciju sistema odgovornosti u Bosni i Hercegovini. Prvo, ovo istraživanje nije uspjelo pronaći adekvatne informacije unutar praksi BiH u vezi sa prikupljanjem statistike i drugih podataka. To nagovještava da ne postoje statistički podaci niti je ijedno tijelo određeno kao odgovorno za prikupljanje ovih podataka. Stoga, postoji hitna potreba za daljnjim istraživanjem na ovom polju. Drugo, istraživanje

²⁸ Generalna Skupština Ujedinjenih nacija, Godišnji izvještaj UN-ovog visokog povjerenika za ljudska prava i izvještaj Ureda visokog komesara i generalnog sekretara, *Thematic study by the Office of the UN High Commissioner for Human Rights on the structure and role of national mechanisms for implementation and monitoring of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities* [Tematska studija Ureda UN-ovog visokog povjerenika za ljudska prava o strukturi i ulozi nacionalnih mehanizama za implementaciju i nadzor UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom (u daljnjem tekstu "Generalna skupština UN-a, Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor), str. 3, paragraf 5, dostupno (na engleskom) na: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/13session/A-HRC-13-29.pdf>, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

²⁹ Ibid, strana 3.

³⁰ Ibid.

³¹ Ibid.

³² Guthier de Beco, *Article 33(2) of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Another role for National Human Rights Institutions*, *Član 33(2) Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom: Drugačija uloga nacionalnih institucija za ljudskih prava* u "Netherlands Quarterly of Human Rights" [tromjesečni časopis o ljudskim pravima Nizozemske], Vol. 29/1, str. 84-106, 2011, str. 85.

³³ Thomas Hammarberg, Predgovor, supra note 23.

³⁴ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General Comment No. 14 (2000) of the right to the highest attainable standard of health, E/C. 12/2000/4. (General Comments), 11 August 2000. [UN-ov Komitet o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima, generalni komentar broj 14 (2000. godine), o pravu na najveći stepen standarda zdravstva, E/C. 12/2000/4. (generalni komentari), 11. august 2000. godine], paragraf 67, dostupno na (na engleskom): [http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/E.C.12.2000.4.En](http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/E.C.12.2000.4.En), zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

³⁵ Eilinoir Flynn, *From Rhetoric to Action. Implementing the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities* Šiz retorike do djelovanja. Provedba UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom Cambridge, 2011, str. 246.

³⁶ Ibid.

³⁷ 2005-2009. godine u BiH je proveden projekat "Podrška razvoju politike u oblasti invalidnosti BiH". To je bio međudržavni projekat Finske i BiH koji su realizirali Direkcija za ekonomsko planiranje BiH, Ministarstvo rada i socijalne zaštite FBiH i Ministarstvo zdravlja i socijalne zaštite RS-a, uz tehničku podršku Nezavisnog biroa za humanitarna pitanja.

je otkrilo da je uspostavljen samo jedan međunarodni program partnerstva i razvoja.³⁷ Stoga, neophodno je poboljšati međunarodnu saradnju. Treće, Bosna i Hercegovina je bila obavezna da UN-ovom Odboru za prava osoba sa invaliditetom do aprila 2012. godine podnese svoj početni izvještaj o implementaciji Konvencije. Međutim, nalazi ovog istraživanja otkrivaju da je BiH, propustivši aprilski rok, zatražila produženje roka. Četvrto, član 33 Konvencije daje konture institucionalnim promjenama koje države moraju poduzeti kako bi bila omogućena implementacija Konvencije: određivanje najmanje jednog središnjeg mjesta unutar vlade u vezi sa pitanjima o provedbi Konvencije, osiguranje djelotvorne koordinaciju u svim sektorima i razinama vlade te uspostavljanje ili imenovanje okvira za djelovanje koji uključuje jedan ili više nezavisnih mehanizama koji će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom te nadzirati provedbu CRPD-a. Istraživanje je otkrilo da BiH nije službeno odredila nijedno središnje mjesto, kao ni koordinacioni mehanizam. Neophodno je daljnje razmatranje o tome koje tijelo (ili tijela) bi unutar Bosne i Hercegovine moglo provesti zadatak središnjeg mjesta te koji mehanizam bi mogao omogućiti koordinaciju u vezi sa pitanjima implementacije CRPD-a. Konačno, u vezi sa pitanjima koja se odnose na uspostavu nezavisnog mehanizma djelovanja, istraživanje je otkrilo da BiH nije uspostavila ni imenovala „nezavisni mehanizam“.

Dakle, možemo zaključiti da BiH nije usvojila sisteme odgovornosti koji proističu iz Konvencije, što neminovno uzrokuje neučinkovito i sporo provođenje prava iz CRPD-a. Ova studija pokušava riješiti jedan od sistema odgovornosti - nezavisni mehanizam, s ciljem zagovaranja hitnog uspostavljanja ili imenovanja istog. Također, istraživanje provedeno za ovu studiju otkriva veoma slabo razumijevanje UN-ove Konvencije, a posebno njenog mehanizma za nadzor. Stoga, sljedeći dio studije će pružiti detaljan pregled okvira *nacionalne implementacije* i mehanizma nadzora CRPD-a, s ciljem njihovog razumijevanja. Konačno, četvrto poglavlje ove studije je istraživanje o tijelima ili institucijama koje bi mogle obavljati zadatke nezavisnog nacionalnog mehanizma u Bosni i Hercegovini.

2.1.1. Mehanizmi nadzora

U svim sporazumima o ljudskim pravima obaveza implementacije je usko vezana sa komponentom nadzora.³⁸ To je način da se procijeni da li su domaće zakonodavstvo, politika i praksa usklađeni sa ugovorom.³⁹ Nadalje, nadzor nad domaćom provedbom međunarodnih sporazuma o ljudskim pravima je neophodan kako bi se procijenili rezultati svih usvojenih i primijenjenih mjera za implementaciju sporazuma, ali i da se pruže povratne informacije o provedbi.⁴⁰ Mehanizmi nadzora podstiču odgovornost i dugoročno jačaju kapacitet stranaka sporazuma u dostizanju svojih opredjeljenja i obaveza.⁴¹ Prema CRPD-u, mehanizmi nadzora implementacije Konvencije postoje na međunarodnom i nacionalnom nivou.⁴²

Na **međunarodnom nivou** nadzor nad implementacijom CRPD-a se vrši kroz: a) proceduru izvještavanja država potpisnica UN-ovom Odboru za prava osoba sa invaliditetom (u daljnjem tekstu „Odbor “), b) žalbe pojedinaca Odboru i c) istrage koje provodi Odbor. Posljednje dvije procedure uvjetovane su ratifikacijom Opcionog protokola, što je uradila i BiH.

- **Mehanizam procedure izvještavanja**, koji postoji u različitim oblicima u svim sporazumima o ljudskim pravima, zahtijeva od država potpisnica (i Evropske unije) da periodično izvještavaju UN-ov Odbor o poduzetim mjerama u ostvarenju obaveza, preuzetih potpisivanjem Konvencije, te o ostvarenom napretku u tom pogledu.⁴³ Odbor za prava

³⁸ Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 4.

³⁹ MDAC, *Gradnja arhitekture za promjenu*, supra note 23, str. 44.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Ibid.

⁴² Članovi 33-35, CRPD, supra note 9.

⁴³ Članovi 35-36 CRPD, supra note 9, vidjeti isto: Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 5.

osoba sa invaliditetom ima ovlasti da razmotri izvještaj te na osnovu njega sačini prijedloge i preporuke državi potpisnici.⁴⁴ Bosna i Hercegovina je prvi inicijalni izvještaj trebala predati dvije godine nakon stupanja na snagu Konvencije, tj. do 14. aprila 2012. godine. Međutim, BiH je zatražila i naknadno joj je odobren produžetak roka, do juna 2012. godine. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je odgovorno za nadzor i izvještavanje o implementaciji svih sporazuma o ljudskim pravima koje je BiH ratificirala.⁴⁵ Važno je razlikovati nadzor države nad implementacijom od eksternog nezavisnog nadzora. Prvi ima za cilj da služi obavezi države da izvještava prema Članu 35 CRPD-a, dok je svrha nezavisnog mehanizma obezbjeđenje svih mjera (uključujući izvještavanje vlade) za nezavisno nadziranje, kako bi se prikazala tačna slika napretka.

- Fakultativni protokol priznaje kompetenciju Odbora da prima i razmatra **žalbe pojedinca** ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve kršenja odredbi Konvencije države potpisnice.⁴⁶ Prema provedenom istraživanju, nije bilo žalbi pojedinaca državljana BiH niti postoji namjera osoba sa invaliditetom ili organizacija koje ih zastupaju u BiH da Odboru upute žalbu. Većina intervjuisanih osoba sa invaliditetom nije bila ni svjesna ove mogućnosti.
- U slučaju ozbiljnih i sistematskih kršenja prava propisanih Konvencijom, Odbor za prava osoba sa invaliditetom je ovlašten za provođenje postupka **istrage**.⁴⁷ Kroz postupak istrage, na području države na koju se odnosi, Odbor ima nadležnost da istraži navode o grubim i sistematskim kršenjima CRPD-a.⁴⁸

Vrste nadzora:

1. Nadzor ugovora kroz državno izvještavanje
2. Nadzor kroz pojedinačne žalbe
3. Nadzor kroz postupak istrage
4. Nezavisni nadzor

2.1.2. Član 33 - Nacionalna implementacija i nacionalni nezavisni nadzor

UN-ova Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom je prvi sporazum o ljudskim pravima koji sadrži detaljne odredbe o uspostavljanju i funkcioniranju domaćeg mehanizma za nadzor i domaćeg okvira za provođenje.⁴⁹ Djelimični izuzetak je Opcioni protokol o Konvenciji protiv torture i drugog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg tretmana ili kažnjavanja koji propisuje stvaranje nezavisnog tijela - nacionalnog preventivnog mehanizma.⁵⁰

Član 33 propisuje sljedeću odredbu:

1. U vezi sa pitanjima provođenja Konvencije, države potpisnice će u skladu sa svojim državnim uređenjem odrediti jedno ili više središnjih mjesta unutar vlade i posvetiti dužnu pozornost uspostavljanju ili imenovanju koordinacijskog mehanizma u okviru vlade, koji bi omogućio povezivanje aktivnosti među različitim sektorima i na različitim razinama.
2. U skladu sa svojim pravnim i administrativnim sistemima, države potpisnice će održavati, osnaživati, imenovati ili uspostaviti okvir za djelovanje unutar odnosne države potpisnice, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama, kako bude primjereno, koji

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Zakon o ministarstvima i drugim administrativnim tijelima Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH 5/03), član 12.

⁴⁶ Opcioni protokol UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, član 1, dostupno na: <http://www.mobms.hr/media/19616/mobms%20konvencija%20un.pdf>, zadnji pristup: 11/05/2012.

⁴⁷ Ibid, član 6.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 5, paragraf 15.

⁵⁰ Opcioni protokol uz Konvenciju o sprečavanju mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni i postupaka, usvojena 18. decembra 2002. godine na 57. sjednici Generalne skupštine UN-a, Rezolucija, A/RES/57/199, dostupno na (na engleskom): <http://www2.ohchr.org/english/law/cat-one.htm>, zadnji datum pristupa: 08/04/2012.

će promicati, štiti i nadzirati provedbu Konvencije. Prilikom imenovanja ili uspostavljanja tog mehanizma države potpisnice će uzeti u obzir načela koja se odnose na status i funkcionisanje nacionalnih institucija za zaštitu i promicanje ljudskih prava.

3. Civilno društvo, a posebno osobe sa invaliditetom i organizacije koje ih predstavljaju, bit će uključeni, sudjelujući u punoj mjeri u procesu praćenja provedbe.⁵¹

Ova odredba predviđa dva tijela za implementaciju i jedno tijelo za nadzor:

- Središnja mjesta unutar vlade
- Koordinacioni mehanizam unutar vlade
- Okvir za djelovanje, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama

U skladu s tim, Konvencija razdvaja funkciju implementacije od funkcije nadzora i zahtijeva da države uspostave odvojene subjekte za ove dvije funkcije.⁵² Ovo je bitno jer omogućava eksterno osnivanje nadzora, mimo vlade, te njegovu nezavisnost od onih odgovornih za implementaciju Konvencije.⁵³ Ovo je posebno bitno zbog prethodne prakse u BiH. Prema Ustavu i Zakonu o ministarstvima, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice ima ovlasti da implementira, ali i nadzire implementaciju svih usvojenih sporazuma o ljudskim pravima u BiH. Organizacije civilnog društva bi obično slale „izvještaje iz sjene“ tijelima tih sporazuma. Tada bi međunarodna tijela provjeravala da li BiH, i u kojoj mjeri, poštuje ljudska prava.

Nacionalna **središnja mjesta i koordinacioni mehanizam unutar vlada** čine strukturu odgovornu za implementaciju. Prema mišljenju Ureda visokog komesarijata UN-a za ljudska prava, „uspostavljanje središnjeg mjesta bi se trebalo realizirati kroz **pravne mjere**“.⁵⁴ Nadalje, zahtijevanje stvaranja ili određivanja koordinacionog mehanizma potvrđuje da je pitanje invaliditeta problem koji presijeca mnoga državna ministarstva i službe.⁵⁵ Međutim, BiH nije formalno odredila svoje središnje mjesto. Čini se da odgovori iz intervjuja implicitno dodjeljuju tu funkciju državnom Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice, ali i drugim relevantnim ministarstvima na entitetskom nivou. Prema Odluci o osnivanju Vijeća osoba sa invaliditetom,⁵⁶ moglo bi se pretpostaviti da je Vijeće koordinacioni mehanizam, s obzirom da Odluka o osnivanju govori o Vijeću kao „interresornom i koordinirajućem tijelu“.⁵⁷

Član 33 stav 2 zahtijeva od država potpisnica da uspostave okvir za djelovanje, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama koji će imati ovlasti da „promiču, štite i nadziru“ provedbu Konvencije. Ova odredba CRPD-a provedbom nastoji razriješiti jaz između međunarodnih ljudskih prava i ostvarivanja prava osoba sa invaliditetom u praksi. Posmatrano kroz historiju, nadziranje međunarodnih ugovora o ljudskim pravima provodila su međunarodna tijela koja se mogu doimati veoma udaljenim od stvarnosti.⁵⁸ Član 33, stav 2 propisuje obavezu država potpisnica da se usredotoče na domaće mehanizme za nadziranje. Ta odredba, međutim, ne teži zamijeniti međunarodno nadziranje već nadopuniti rad UN-ovog Odbora o pravima osoba sa invaliditetom.⁵⁹ Domaća tijela su bliža lokalnoj stvarnosti i mogu jednostavnije (i češće) vršiti pritisak na političko usmjerenje i predanost u vezi sa ovim pitanjem, ali, također, mogu detaljno procijeniti usvajanje i efektivnu implementaciju mjera i njihovog stvarnog učinka.⁶⁰ Države potpisnice imaju izbor da osnuju novo tijelo koje će preuzeti funkcije nacionalnog mehanizma ili da dodijele funkciju postojećim tijelima.⁶¹ Međutim, kako je pojam *nezavisnosti* ključan u radu mehanizma za nadzor, država prilikom uspostave mehanizma mora uzeti u obzir *načela* koja se odnose na status i *funkcioniranje nacionalnih institucija za zaštitu i promicanje ljudskih prava - takozvana **Pariška načela***.⁶²

⁵¹ Član 33, CRPD, supra note 9.

⁵² Ibid, vidjeti: Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 5, paragraf 16.

⁵³ Flynn, *Iz retorike do djelovanja*, supra note 35, str. 40.

⁵⁴ Generalna skupština UN-a, Vijeće za ljudska prava, Deseta sesija, Godišnji izvještaj Visokog povjerenika za ljudska prava i Ureda visokog povjerenika za ljudska prava i Glavnog sekretara, *Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the enhancing awareness and understanding of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities* [Tematska studija Ureda visokog povjerenika za ljudska prava o jačanju svijesti i razumijevanja o UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom], str. 19, paragraf 62, dostupno (na engleskom) na: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/10session/A.HRC.10.48.pdf>, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

⁵⁵ Vidjeti De Beco, Član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 100.

⁵⁶ Odluka o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom Bosne i Hercegovine, supra note 7.

⁵⁷ Ibid, Član 1.

⁵⁸ De Beco, Član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 86-88.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Ibid, str. 92.

⁶² Vidjeti: Član 33(2) CRPD-a, supra note 10, Pariška načela su sastavljena na Prvoj međunarodnoj radionici nacionalnih institucija za ljudska prava, održanoj u Parizu 1991. godine i podržana su od strane Generalne skupštine UN-a i Komisije za ljudska prava, održane 1993. godine; vidjeti: Generalna skupština Ujedinjenih naroda A/RES/48/134, 85. plenarni sastanak, održan 20. decembra 1993. godine, dostupno na (engleskom): <http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm>, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

Ovdje je važno naglastiti da su rezultati intervjua, sprovedenih sa vladinim dužnoscima u BiH, pokazali da većina njih ne vidi razlog(e) zbog kojeg je potreban pomak paradigme na domaći nadzor, uz postojeći međunarodni. Prvi razlog je taj, kao što je već naglašeno, što su međunarodna tijela uveliko nedovoljno osposobljena da razumiju stvarnost lokalnih zajednica, jer se obično nalaze daleko od terena.⁶³ Drugo, u BiH ne postoji sveobuhvatan pristup pitanjima invaliditeta jer su politike fragmentirane između entiteta, kantona i Brčko Distrikta, a glavna uloga dodijeljena je ministarstvima za pitanja zdravlja i socijalne skrbi. Osim toga, dimenzija pitanja invaliditeta, kao pitanja o ljudskim pravima, već dugo vremena je bila ignorisana od bh. političara. Treće, CRPD se smatra čistom "provedbenom Konvencijom", odnosno, nije mu primarni cilj da izradi nova ljudska prava, već da poveća i osigura poštivanje postojećih.⁶⁴ Četvrto, u BiH postoji potreba za stalnim podsjetnikom o temeljnim vrijednostima Konvencije i njezinim obavezama. Potrebna je promjena mentaliteta nosilaca političkih odluka u BiH i neophodno je konstantno poticanje na prihvatanje vrijednosti CRPD-a. Potrebno je konsantno upozoravati BiH na potencijalno kršenje prava iz CRPD-a, pomoći BiH da usvoji mjere koje će spriječiti kršenje te stalno procjenjivati učinkovitost usvojenih mjera. Glavni cilj jeste stvoriti promjene. I konačno, ovo nije pitanje izbora, BiH ima obavezu uspostaviti ili odrediti nezavisan mehanizam koji će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom, te nadzirati provedbu CRPD-a.⁶⁵

Nadalje, kao što je već spomenuto, trebala bi postojati jasna razlika između središnjih mjesta i nezavisnog mehanizma, s obzirom da jedan vrši nadzor nad drugim.⁶⁶ Međutim, određene aktivnosti - kao promicanje - mogu provoditi oba mehanizma. Također, središnje mjesto (središnja mjesta) i nezavisni mehanizam moraju međusobno surađivati: središnje mjesto će biti osnovni izvor informacija ali i glavni prijemnik preporuka nezavisnog mehanizma.⁶⁷

Konačno, član 33 stav 3 zahtijeva od država potpisnica da osiguraju da civilno društvo, a posebno osobe sa invaliditetom i organizacije koje ih predstavljaju, budu uključeni i da u punoj mjeri sudjeluju u procesu praćenja provedbe CRPD-a. Sudjelovanje se primjenjuje na sve dijelove člana 33 i stoga podrazumijeva da osobe sa invaliditetom, organizacije koje ih predstavljaju i druge organizacije civilnog društva trebaju biti dio središnjeg mjesta propisanog članom 31 stav 1 i biti dio domaćeg mehanizma za nadzor, prema članu 33 stav 2.⁶⁸ Stoga, član 33 nadopunjava član 3, koji sudjelovanje prepoznaje kao *opće načelo* koje se provlači kroz cijelu Konvenciju, te član 4, stava 3, koji nalaže državama potpisnicama *opću obavezu* temeljitog konsultiranja i aktivnog uključivanja osoba sa invaliditetom i organizacija koje ih predstavljaju.⁶⁹

2.2.1. Ključni zahtjevi

Član 33 stav 2 zahtijeva od država potpisnica da uspostave ili imenuju „okvir za djelovanje, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama“. Konvencija specificira da pri određivanju ili uspostavi takvog okvira država potpisnica mora uzeti u obzir načela koja se odnose na status i funkcionisanje nacionalnih institucija za zaštitu i promicanje ljudskih prava.⁷⁰ Odredbom nije određena jedinstvena organizaciona forma za domaći mehanizam nadziranja, te države potpisnice mogu slobodno odrediti odgovarajuću strukturu u skladu sa političkim i organizacionim kontekstom same države.⁷¹ Međutim, Konvencija postavlja par **ključnih uvjeta** prilikom imenovanja ili upostavljanja mehanizma:

⁶³ De Beco, Član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 86.

⁶⁴ Ibid, str. 87- 88.

⁶⁵ Član 33(2) CRPD-a, supra note 9.

⁶⁶ De Beco, Član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 100.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ European Foundation Centre (EFC), *Study on Challenges and Good Practices in the Implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, [Studija o izazovima i dobroj praksi u implementaciji UN-ove Konvencije o ljudskim pravima osoba sa invaliditetom], Konačni izvještaj, Brisel, oktobar 2010, str. 154-155, dostupno (na engleskom) na: http://www.study-uncrpd.eu/files/repository/20110126162849_VC20081214_FINAL_REPORT_101010.pdf, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

⁶⁹ Vidjeti članove 3 i 4 CRPD-a, supra note 9.

⁷⁰ Član 33(2) CRPD-a, supra note 9.

⁷¹ Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 9, paragraf 38.

⁷² Odredba člana 33 koristi izraz „okvir za djelovanje, uključujući jedan ili više nezavisnih mehanizama“. Međutim, svaki od mehanizama u okviru za djelovanje mora biti nezavisan, s obzirom da tijela odgovorna za promicanje i zaštitu prava osoba sa invaliditetom i nadzor nad provedbom Konvencije moraju zadovoljavati Pariška načela. Vidjeti: MDAC, *Gradnja arhitekture za promjenu*, supra note 24, str. De Beco, *član 33(2) CRPD-a*, supra note 23, str. 99.

⁷³ Vidjeti De Beco, *član 33(2) CRPD-a*, supra note 32, str. 89. Vidjeti također: Ured visokog povjerenika za ljudska prava UN-a, Evropski regionalni ured, *Study on the Implementation of Article 33 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Europe* SStudija o implementaciji člana 33 UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Evropi, str. 6, 2011, dostupno (na engleskom) na: http://europe.ohchr.org/Documents/Publications/Art_33_CRPD_study.pdf, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

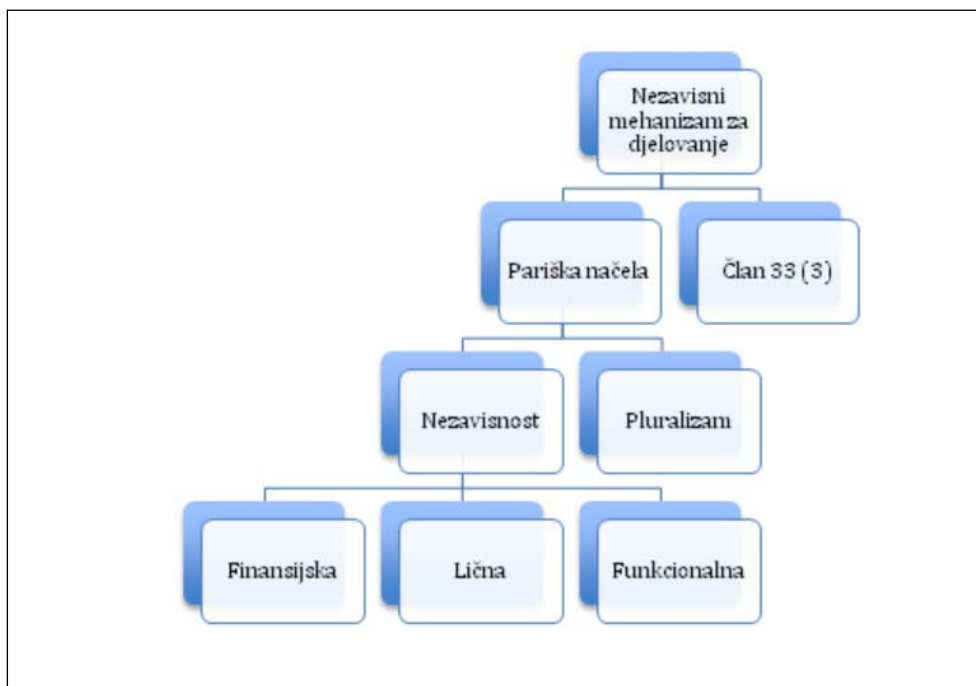
⁷⁴ Načelo 2,A. -Kompetencija i odgovornosti i Načelo 2,B - Kompozicija i garancije nezavisnosti i pluralizma, Pariška načela, supra note 62.

⁷⁵ Član 33(2) CRPD-a, supra note 9.

⁷⁶ NHRI je tijelo koje je država stranka uspostavila za provedbu međunarodnih ugovora o ljudskim pravima na nacionalnoj razini. Dok se specifične ovlasti NHRI-a razlikuje od države do države, njihove aktivnosti mogu uključivati pružanje smjernica u vezi sa pitanjima ljudskih prava, savjetovanje o zakonodavstvu, pokretanje istraživanja, širenje materijala, primanje pojedinačnih pritužbi, pokretanje istraga i intervenisanje u sudskim postupcima. Npr. NHRI uključuje institute za ljudska prava, komisije i pravobraniteljska tijela. Vidjeti <http://nhri.ohchr.org/EN/Pages/default.aspx>; Vidjeti također: MDAC, *Gradnja arhitekture za promjenu*, supra note 23, str. 46; Ured visokog komesara za ljudska prava UN-a, Evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33*, supra note 73, str 13.

⁷⁷ Ured visokog komesara za ljudska prava UN-a, Evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33*, supra note 73, str. 13-14.

⁷⁸ Ibid. Spisak akreditovanih NHRI-a je dostupan na: www.nhri.ohchr.org

- **Nezavisnost** je glavna osobina i glavni uvjet nacionalnog nezavisnog **mehanizma za djelovanje**. Tijela koja nastoje zaštititi prava osoba sa invaliditetom i nadzirati implementaciju Konvencije trebala bi biti potpuno nezavisna od vlade.⁷² Nezavisnost u ovom smislu podrazumijeva: a) funkcionalnu nezavisnost - vlada se ne smije uplitati u rad mehanizma za djelovanje (npr. on sam određuje svoje prioritete i program rada), b) ličnu nezavisnost - članovi mehanizma bi trebali: imati mogućnost djelovanja u okruženju bez pritiska, birati svoje osoblje, biti imenovani kroz pravednu i jasnu proceduru i c) finansijsku nezavisnost - mehanizam mora na raspolaganju imati sredstva kako bi bio u mogućnosti da provode svoje funkcije.⁷³ U skladu s tim, a kako bi mogao garantovati nezavisnosti od vlade, mehanizam mora biti uspostavljen putem ustavnog ili zakonodavnog teksta, a njegov budžet bi morao odrediti parlament.⁷⁴ U slučaju da je mehanizam pod finansijskom kontrolom vlade ili da vlada ima zakonsku ovlast da raspusti, ili smijeni članove osoblja mehanizma, ili da odredi prioritete mehanizma, nezavisost mehanizma postaje upitna.
- Odredbom se zahtijeva od mehanizma da bude usklađen sa **Pariškim načelima**.⁷⁵ Pariška načela propisuju osnovne smjernice za uspostavljanje i osnaživanje nacionalnih institucija za ljudska prava (NHRI).⁷⁶ Osim što izlažu odgovornost, sastav, nadležnost i radne metode NHRI-a, Pariška načela zahtijevaju da NHRI bude nezavisan od vlade, da predstavnici civilnog društva budu uključeni u rad NHRI-a te da imaju *široka ovlaštenja* u promovisanju i zaštiti ljudskih prava. Međunarodni koordinacioni odbor NHRI-a⁷⁷ dodjeljuje NHRI-u status A-, B- ili C-, ovisno o njihovoj potpunoj, djelimičnoj ili nikakvoj usklađenosti sa Pariškim načelima.⁷⁸
- Kao što je ranije naglašeno, odredbom nije određena jedinstvena organizaciona forma za nezavisni mehanizam, sve dok mehanizam zadovoljava Pariška načela. Jedno od načela je da sastav i imenovanje članova NHRI-a budu „određeni u skladu s postupkom koji pruža sva potrebna jamstva koja osiguravaju **pluralističku predstavljeno**st druš-

tvenih snaga uključenih u promicanje i zaštitu ljudskih prava”.⁷⁹ U kontekstu člana 33 stav 2, pluralizam povezuje nezavisni mehanizam sa civilnim društvom: organizacijama osoba sa invaliditetom, nevladinim organizacijama ali, također, i sa socijalnim i profesionalnim organizacijama, univerzitetima, kvalificiranim stručnjacima, parlamentima pa čak i predstavnicima vladinih odjela (samo u savjetodavnoj funkciji). Osobe sa invaliditetom moraju biti predstavljene u nezavisnom mehanizmu ili biti u mogućnosti da efektivno surađuju sa nezavisnim mehanizmom.⁸⁰ Ovo je također u skladu sa članom 33 stav 3, kojim se zahtijeva **uključenost i potpuno sudjelovanje** osoba sa invaliditetom u proces praćenja provedbe.⁸¹ To posebno podrazumijeva da:

- a) osobe sa invaliditetom moraju biti uključene u aktivnosti mehanizma za nadzor, npr. tako što će se iste postaviti kao nadzornici;
- b) glas i iskustva osoba sa invaliditetom moraju biti centralni u izvještajima o praćenju provedbe, u znak priznanja činjenice da su osobe sa invaliditetom stručnjaci o svojoj situaciji. Drugo rješenje jeste uključivanje osoba sa invaliditetom u upravni odbor nezavisnog mehanizma.⁸²

Bitno je imati na umu da se prilikom praćenja ljudskih prava osoba sa invaliditetom ne doprinosi daljnjoj marginalizaciji osoba unutar određene grupe. Prilikom praćenja prava osoba sa invaliditetom u fokusu moraju biti sve vrste invaliditeta i društvenih grupa.⁸³ To jeste, u proces praćenja moraju biti uključene žene, muškarci, djevojčice i dječaci sa punim spektrom vrste invaliditeta - uključujući one sa fizičkim, mentalnim, intelektualnim ili osjetilnim oštećenjima - iz svih socioekonomskih i etničkih pozadina, dobnih grupa i životnih okruženja.⁸⁴ Na primjer, praćenje mora dosegnuti i uključiti one koji su siromašni, beskućnici ili smješteni u institucije.⁸⁵ Nažalost, provedeno istraživanje o uključenosti osoba sa invaliditetom u pisanje državne politike u oblasti invalidnosti i entitetskih strategija je pokazalo da nisu pažljivo uzeti u obzir načini kako značajno uključiti sve osobe sa invaliditetom. Naprotiv, pretpostavljano je da su involvirani u proces zbog uključenosti organizacija koje ih predstavljaju.⁸⁶ Nadalje, Vijeće osoba sa invaliditetom ne uključuje osobe (niti njihove predstavnike) sa oštećenjem sluha, niti osobe sa teškoćama mentalnog zdravlja.⁸⁷

⁷⁹ Načelo 1, B - Sastav i garancija nezavisnosti i pluralizma, Pariška načela. Pariška načela pominju razna tijela koja mogu biti uključena: nevladine organizacije koje se bave pitanjima ljudskih prava, sindikati, društvene i profesionalne organizacije, univerziteti i stručnjaci, predstavnici vlade (ali samo u savjetodavnoj ulozi), itd. Vidjeti supra note 62.

⁸⁰ Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 15-16, paragrafi 69-73.

⁸¹ Razvoj CRPD-a je bio jedinstven u svom uključenoj osoba sa invaliditetom i angažmanom civilnog društva. Osobe sa invaliditetom i organizacije koje ih predstavljaju igrali su veoma bitnu ulogu u pregovaranju i formulisanju konvencije pod sloganom “Ništa o nama bez nas!”. To je rezultiralo dio teksta Konvencije koji naglašava bitnost obezbjeđenja učešća osoba sa invaliditetom u nizu ključnih područja. Član 3, koji ocrta opća načela Konvencije, propisuje da obuhvata i učinkovito sudjelovanje i uključivanje osoba sa invaliditetom u društvu podrazumijeva da su osobe sa invaliditetom prepoznate kao ravnopravni učesnici društva. Iz tog razloga ovaj autor je prikupio mišljenja i obavio razgovore sa osobama sa invaliditetom i organizacijama koje ih predstavljaju, o tome koje tijelo u BiH bi trebao preuzeti ulogu nezavisnog mehanizma za djelovanje. Vidjeti: Ured visokog povjerenika za ljudska prava UN-a (UN OHCHR), *Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Guidance for Human Rights Monitors*, [Nadzor Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Smjernice za osobe koje vrše nadzor ljudskih prava] dostupno na (na engleskom): http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

⁸² Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 15-16; vidjeti: Ured visokog povjerenika za ljudska prava UN-a, Evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33*, supra note 73, str. 6.

⁸³ UN OHCHR, *Nadzor nad Konvencijom o pravima osoba sa invaliditetom. Smjernice za osobe koje vrše nadzor ljudskih prava*, supra note 81, str. 34.

⁸⁴ Ibid.

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Zahtjev Konvencije o uključenosti se dobro uklapa sa dokazima iz literature o razvoju društva koji ističu učinkovitost javnog učešća u procjeni javnih politika. Javno učešće je postalo centralni plan za javno stvaranje politike. Uključenost nije cilj za sebe, nego će: a) poboljšati upravljanje - osigurati demokratsku legitimnost, osigurati transparentnost, jačati odgovornost i povjerenje, itd; b) doprinijeti socijalnom uključivanju i socijalnoj pravdi - boriti se protiv isključenosti i povećati jednakost; c) poboljšati kapacitete i znanje - podizanje svijesti i znanja i d) stvoriti kvalitet politike koja istinski odgovara potrebama osoba sa invaliditetom. Vidjeti: Diane Warburton i drugi, *Making a Difference: A Guide to Evaluating Public Participation in Central Government*, [Napraviti razliku: Smjernice o procjenjivanju javnog učešća u centralnoj vladi], Odjel za ustavne poslove, dostupno na: <http://www.involve.org.uk/evaluation-guide/Making%20a%20Difference%20-%20A%20guide%20to%20evaluating%20public%20participation%20in%20centralgovernment.pdf>, zadnji datum pristupa 06/11/2012.

⁸⁷ Vidjeti: Rješenje o imenovanju članova Vijeća za osobe sa invaliditetom BiH, dostupno na: <http://ic-lotos.org.ba/ba/component/content/article/107--rjesenje-o-imenovanju-clanova-vijeca-za-osobe-sa-invaliditetom-bosne-i-hercegovine>, zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

2.1.3. Aktivnosti nezavisnog mehanizma nadzora

Konvencijom je određeno da nezavisni mehanizam mora imati adekvatne ovlasti i institucionalni kapacitet koji je potreban da bi efektivno obavljao svoje funkcije „promicanja, zaštite i nadzora”.⁸⁸ Te su tri funkcije komplementarne i prema mišljenju Centra za zasupanje prava osoba sa mentalnim teškoćama (Mental Disability Advocacy Centre) ne mogu se smatrati kategorijama koje se mogu odvojiti jedna od druge.⁸⁹

- **Promicanje** obuhvata i općenite aktivnosti podizanja svijesti i kampanje javne edukacije te ciljane aktivnosti namijenjene unapređivanju učinkovitog ostvarenja prava, skupine prava ili instrumenta ljudskih prava za opću ili specifičnu publiku.⁹⁰ Aktivnosti koje mogu doprinijeti konceptualnim promjenama navedenim u CRPD-u su sljedeće: širenje informacija o pravima osoba sa invaliditetom, organizovanje edukacije o CRPD-u, davanje informacije o obavezama država stranaka i slično.⁹¹ Međutim, nezavisni mehanizam ne mora ovaj zadatak provesti sam. Prema članu 8 CRPD-a vlade su, također, obavezne da poduzimaju aktivnosti podizanja svijesti i šire materijale o CRPD-u.⁹² Također, organizacije osoba sa invaliditetom uveliko se bave aktivnostima podizanja svijesti o pravima osoba sa invaliditetom. Na taj način promicanje može biti podijeljeno između raznih aktera i uključivati druga tijela, ne samo nezavisni mehanizam.
- **Zaštita** obuhvata aktivnosti obrade kršenja ljudskih prava kroz kvazisudske ovlasti, kako bi se upotpunila pravosudna zaštita.⁹³ U praksi to znači obradu pojedinačnih pritužbi, provođenje javnih istraživanja, pružanje medijacije, poduzimanje strateških pravnih postupaka te aktivnosti pružanja potpore ljudima kako bi zahtijevali svoja prava pred domaćim sudovima, kao npr. što su pravna pomoć i podrška.⁹⁴ Štaviše, aktivnosti kao što je izvještavanje vlade u savjetodavnoj funkciji o ljudskim pravima i pitanjima invaliditeta čine ujedno i aktivnosti zaštite i nadzora.⁹⁵
- **Nadzor domaće provedbe međunarodnog ugovora o ljudskim pravima** je proces procjene situacije ljudskih prava u skladu sa tim ugovorom.⁹⁶ U kontekstu CRPD-a nadzor podrazumijeva ispitivanje saglasnosti domaćeg zakonodavstva, politika i prakse sa pravima CRPD-a.⁹⁷ Nadzor sadrži aktivnosti prikupljanja informacija o: provođenju, procjenjivanju saglasnosti zakonodavstva, politike i prakse sa CRPD-om, komuniciranju sa glavnim učesnicima, pritisku -s ciljem da se prestanu kršiti ljudska prava, provođenju formalnih istraga u vezi sa pitanjima grubog ili sistematskog kršenja prava CRPD-a te informacije o podnošenju izvještaja državnim institucijama.⁹⁸ Nadzor je način određivanja djelotvornosti mjera koje je vlada poduzela u namjeri da provede CRPD. Nadalje, to je način pozivanja vlade na odgovornost prema njenim obavezama u pogledu ljudskih prava. Međutim, neophodno je imati na umu da nadzor provedbe Konvencije ima širu sliku - da dozvoli vladama da uče iz iskustva.⁹⁹ Svrha nadzora je da podstiče napredak, prije nego da nameće stroge sankcije ili da kažnjava učesnike.¹⁰⁰ Također, nadzor zahtijeva saradnju: nadzor provedbe neće biti moguć ukoliko glavni interesanti ne komuniciraju; vlada mora otkrivati relevantne informacije, a mehanizam za djelovanje mora koristiti te informacije kako bi procijenio koji su trenutni ishodi i, još bitnije, kako se mogu poboljšati.¹⁰¹

⁸⁸ Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 9-10, paragraf 41.

⁸⁹ MDAC, *Gradnja arhitekture za promjenu*, supra note 23, str. 42.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid. Također, vidjeti: Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 14-15, paragrafi 64. i 65.

⁹² Vidjeti član 8 CRPD-a, supra note 9.

⁹³ De Beco, član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 96.

⁹⁴ Vidjeti: MDAC, *Gradnja arhitekture za promjenu*, supra note 23, str. 43-44; Vidjeti: Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 15, paragraf 66.

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ De Beco, član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 96.

⁹⁷ Ibid. Također, vidjeti: MDAC, *Gradnja arhitekture za promjenu*, supra note 23, str. 44-46; Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 15, paragrafi 67. i 68.

⁹⁸ Ibid.

⁹⁹ Flynn, *Iz retorike do djelovanja*, supra note 35, str. 47.

¹⁰⁰ Flynn, *Iz retorike do djelovanja*, supra note 35, str.

¹⁰¹ De Beco, član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 96. i 97.

3. Iskustvo drugih država

108 država je do danas ratificiralo Konvenciju, 63 Opcioni protokol, dok je 153, odnosno 90 država potpisalo dotična dva dokumenta.¹⁰² Za razliku od drugih međunarodnih instrumenata, Konvencija je prvi sporazum o ljudskim pravima koji regionalnim organizacijama omogućava potvrđivanje ili pristupanje (kao što je Evropska unija).¹⁰³ Ujedno je i prvi sporazum o ljudskim pravima koji je ratificirala Evropske zajednice (kasnije Evropska unija).

Za svrhe ovog izvještaja prikupljeni su komparativni podaci o državnim mehanizmima za djelovanje iz Austrije, Danske, Njemačke, Mađarske, Latvije, Litvanije, Slovenije te Ujedinjenog Kraljevstva i bit će razrađeni u nastavku studije. Prilikom odabira pojedinih zemalja vodilo se logikom da je potrebno prikazati sličnosti i razlike između novih članica Evropske Unije (EU) iz istočne Evrope te utvrđenih demokratskih sistema zapadne Evrope prilikom uspostavljanja nezavisnog mehanizma.

Država	Glavne relevantne odlike	Nezavisni mehanizam (mehanizmi)	Sastav	Ovlasti
A U S T R I J A	Parlamentarna demokratija Federalna država	Nezavisni Odbor za nadzor	Predstavnici organizacija osoba sa invaliditetom; jedan predstavnik NVO-a koji se bavi ljudskim pravima; jedan član organizacije za razvojnu saradnju i jedan predstavnik akademske institucije. Pro bono pozicije (osim predsjedavajućeg koji je plaćen od septembra 2010. godine)	Podizanje svijesti - savjetuje javne organe o pravima osoba sa invaliditetom, pruža preporuke o novom zakonodavstvu i administrativnim pravilima na osnovu pojedinačnih pritužbi i općih opažanja, obrađuje pritužbe i podržava osobe sa invaliditetom čija su prava prekršena. ¹⁰⁶ Nadalje namjerava da podnese paralelni izvještaj o implementaciji Konvencije UN-ovom Odboru.
D A N S K A	Ustavna monarhija sa parlamentarnim sistemom Unitarna država	Danski institut za ljudska prava (NHRI)	Predstavnici organizacija civilnog društva (CSO), akademici i predstavnici ministarstva - bez prava glasa. Budžet je reguliran danskim finansijskim zakonom i ima trajnu pravnu osnovu. Tri do četiri osobe rade na Konvenciji.	Podizanje svijesti - pruža savjete o pravima osoba sa invaliditetom, organizuje okrugle stolove sa organizacijama za osobe sa invaliditetom. Ne obrađuje pritužbe. Namjerava podnijeti paralelni izvještaj o implementaciji Konvencije UN-ovom Odboru.

¹⁰² Situacija na dan 8.05.2012. godine. Potpisi i ratifikacije Konvencije i Fakultativnog protokola, dostupni na: <http://www.un.org/disabilities/countries.asp?id=166>. zadnji datum pristupa: 08/05/2012.

¹⁰³ Vidjeti član 44 CRPD-a, supra note 9.

¹⁰⁴ Potpisi i ratifikacije Konvencije i Opcionog protokola, dostupni na: <http://www.un.org/disabilities/countries.asp?id=166>

Tabela 1:
Nezavisni mehanizmi za nadzor u državama članicama Evropske unije (EU)¹⁰⁵

¹⁰⁵ Podaci u tabeli su prikupljeni iz UN OHCHR, Evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33*, supra note 73. i Flynn, *Od retorike do djelovanja*, supra note 35.

¹⁰⁶ Vidjeti oficijelnu stranicu (na njemačkom): www.monitoringausschuss.at zadnji datum pristupa 08/05/2012

<p>N J E M A Č K A</p>	<p>Parlamentarna demokratija Federalna država</p>	<p>Njemački institut za ljudska prava (NHRI)</p>	<p>Predstavnici CSO-a, akademici, predstavnik njemačkog vijeća osoba sa invaliditetom i predstavnici ministarstava - bez prava glasa. Institut je osnovao odvojeni odjel pod imenom Tijelo za nadzor CRPD-a.</p>	<p>Podizanje svijesti - revidira legislative i administrativna pravila, piše amicus curiae sažetke i pravi pregled situacije POW-a. Ne obrađuje pritužbe. Namjerava podnijeti paralelni izvještaj o implementaciji Konvencije UN-ovom Odboru.</p>
<p>M A Đ A R S K A</p>	<p>Parlamentarna demokratija Unitarna država</p>	<p>Nacionalno vijeće o invaliditetu</p>	<p>Predstavnici ministarstava i DPO-a, svi sa pravom glasa.</p>	<p>Savjetuje vladu u vezi sa pitanjima invaliditeta. Komentira nacрте legislative.</p>
<p>L A T V I J A</p>	<p>Parlamentarna demokratija Unitarna država</p>	<p>latvijski ombudsman</p>	<p>Ured ombudsmana</p>	<p>Podizanje svijesti - predstavlja žrtve pred administrativnim sudovima, podnosi izvještaje vladi i parlamentu, zastupa žrtve pred upravnim sudovima, izvještava vladu i parlament. Obrađuje pritužbe.</p>
<p>L I T V A N I J A</p>	<p>Parlamentarna demokratija Unitarna država</p>	<p>Dva nezavisna mehanizma: Vijeće o pitanjima invaliditeta i Ombudsman za jednake mogućnosti</p>	<p>Vijeće za pitanja invaliditeta: predstavnici ministarstava i predstavnici organizacija osoba s invaliditetom</p>	<p>Vijeće za pitanja invaliditeta ispituje socijalnu integraciju osoba sa invaliditetom. Ombudsman za jednake mogućnosti - podizanje svijesti Obrađuje pritužbe. Podnosi prijedloge i izrađuje preporuke za vladu i parlament.</p>

S L O V E N I J A	Parlamentarna demokratija Unitarna država	Vijeće za osobe sa invaliditetom Slovenije	Predstavnicima ministarstava, predstavnicima institucija koje se bave pitanjima invaliditeta, predstavnicima organizacija osoba s invaliditetom	Pravi nacрте zakona u vezi sa osobama sa invaliditetom. Priprema nacionalne strategije o invaliditetu. Savjetuje vladu u vezi sa pitanjima invaliditeta.
U J E D I N J E N O K R A L J E V S T V O	Ustavna monarhija sa parlamentarnim sistemom Decentralizirana država koja se sastoji od četiri cjeline sa posebnim pravima	Četiri nezavisna mehanizma: 1. Odbor za jednakost i ljudska prava 2. Škotski odbor za ljudska prava 3. Sjevernoirski odbor za ljudska prava 4. Odbor za jednakost za Sjevernu Irsku (NHRI)		Podizanje svijesti - odgovara na opće upite, svi odbori osim Škotskog odbora za ljudska prava obrađuju pritužbe.

3.1. Trendovi

Kao što je prikazano u tabeli 1, sve navedene zemlje članice EU-a su primijenile različita rješenja za provedbu člana 33 stav 2. Kao što izraz "kako bude primjereno"¹⁰⁷ indicira, sve države imaju izbor da odrede ili uspostave nezavisni mehanizam uzimajući u obzir lokalne okolnosti.¹⁰⁸ U ovom kontekstu, moguće je identificirati tri mogućnosti: a.) NHRI i/ili odbori za nacionalne jednakosti, b.) uredi ombudsmana i c.) druga tijela.

Danska, Njemačka i Ujedinjeno Kraljevstvo (UK) su ulogu nezavisnog mehanizma dodijelile svojim **nacionalnim institucijama za ljudska prava**.¹⁰⁹ Ovo se može smatrati najsigurnijom opcijom kako bi mehanizmi bili usklađeni sa Pariškim načelima.¹¹⁰ Njihove ovlasti garantuju

¹⁰⁷ Član 33(2) CRPD-a, supra note 9.

¹⁰⁸ European Foundation Centre, "promicanje i zaštita ljudskih prava moraju uzeti u obzir lokalne okolnosti". Vidjeti: UN OHCHR, Evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33 UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Evropi*, supra note 73, str. 52.

¹⁰⁹ Danski parlamentarni ombudsman je također uključen u zaštitu prava osoba sa invaliditetom a dansko vijeće o invalidnosti također nadzire prava osoba sa invaliditetom i savjetuje vladu u vezi sa pitanjima invaliditeta. Sastoji se od 17 članova. Danski Institut za ljudska prava (DIHR), Vijeće o invaliditetu i danski parlamentarni ombudsman mogu zajedno činiti «okvir za djelovanje» za Dansku.

¹¹⁰ UN OHCHR, evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33 UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Evropi*, supra note 73 str. 48.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid, str. 25; vidjeti: Flynn, *Od retorike do djelovanja*, supra note 35 str. 270; Vidjeti zvanične internet stranice: <http://www.bmas.de>; <http://www.deutscher-behindertenrat.de>; <http://www.institut-fuer-menschenrechte.de> zadnji datum pristupa 14/05/2012

¹¹³ Ibid. Dobio je A- status od strane Pododbora o akreditaciji Međunarodnog odbora za koordinaciju.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ Ibid; vidjeti: Flynn, *Od retorike do djelovanja*, supra note 35, str. 271.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ UK je imenovala *Odbor za jednakost i ljudska prava*, Škotski odbor za ljudska prava, Sjevernoirski odbor za ljudska prava, te Odbor za jednakosti Sjeverne Irske, kao nezavisne mehanizme za djelovanje.

¹¹⁹ Vidjeti službene web stranice: <http://www.bmsk.gv.at> ; <http://www.oear.or.at> ; <http://www.monitoringausschuss.at> zadnji datum pristupa 14/05/2012

¹²⁰ EFC, *Studija o izazovima i dobroj praksi u implementaciji UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom*, 2010, supra note 68, str 155-157.

¹²¹ UN OHCHR, evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33 UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom u Evropi*, supra note 73, vidjeti strane: 17-18

¹²² Ibid.

¹²³ Ibid.

¹²⁴ Flynn, *Iz retorike do djelovanja*, supra note 35, str 272.

njihovu nezavisnost i pluralizam, kao i široku nadležnost i opsežne autoritete.¹¹¹ Najbolji primjer u praksi je Njemački institut za ljudska prava (GIHR) koji je imenovan kao nezavisni mehanizam nakon procesa konsultacije sa organizacijama osoba s invaliditetom.¹¹² Također, smatra se da je potpuno u skladu sa Pariškim načelima.¹¹³ Odluku o njegovom osnivanju je donijela federalna vlada, a naknadno je potvrđena i parlamentarnom odlukom.¹¹⁴ Kako bi mogao provoditi svoje dužnosti nadzora, GIHR prima dodatna javna sredstva od 430.000 eura godišnje.¹¹⁵ Redovno poziva nevladine organizacije na konsultacije i raspravu.¹¹⁶ Pored toga, Njemačka je stvorila odvojeni odjel unutar GIHR-a kojem je, isključivo, dodijelila ulogu nadzora - Tijelo za nadzor CRPD-a (njemački - "Monitoring-Stelle").¹¹⁷

Kako bi kompletiralo nadležnost NHRI-a, Ujedinjeno Kraljevstvo je pored postojeća tri NHRI-a imenovalo **nacionalni odbor za jednakosti Sjeverne Irske** kao nezavisni mehanizam.¹¹⁸ Neke zemlje članice EU-a (Latvija, Litvanija i Danska) su odredile urede **ombudsmana** kao tijelo nezavisnog mehanizma. Druge zemlje članice EU-a su odredile ili uspostavile **posebne institucije**. Tako je Austrija kreirala Nezavisni odbor za nadzor, Slovenija Vijeće za osobe sa invaliditetom a Mađarska Nacionalno vijeće o invaliditetu. Na primjer, austrijski Nezavisni odbor za nadzor ima neograničen pristup svim državnim organima, neograničeno pravo da pregleda svu dokumentaciju i mogućnost da zahtijeva izjave administrativnih tijela.¹¹⁹ European Foundation Centre je mišljenja da austrijsko tijelo treba biti uzor za kreiranje nezavisnog mehanizma.¹²⁰ Ima dva godišnja javna sastanka na koje se mogu pozvati stručnjaci.¹²¹ Predstavnik federalnog ministarstva rada, socijalnih poslova i zaštite potrošača učestvuje u savjetodavnom svojstvu i predstavnici drugih umiješanih ministarstava također mogu učestvovati u savjetodavnom svojstvu.¹²² Njegov budžet iznosi 23.000 eura godišnje.¹²³ Slovenska i mađarska vijeća se sastoje od predstavnika organizacija osoba s invaliditetom i predstavnika ministarstava - koji imaju pravo glasa. Zbog njihovog sastava upitno je da li ova tijela ispunjavaju zahtjev nezavisnosti i Pariških načela navedenih u CRPD-u.¹²⁴

4. Razvoji u BiH

Prethodna poglavlja ovog istraživanja su detaljno pojasnila ulogu, funkcije i karakteristike nezavisnog mehanizma za djelovanje - CRPD-a. Ovaj dio studije ima za cilj da pruži informaciju o trenutnom razvoju bh. politike na području invalidnosti i da obradi pitanje *tijela koje bi trebalo vršiti ulogu nezavisnog mehanizma CRPD-a u Bosni i Hercegovini*.

Čak i prije ratifikacije Konvencije vlada i nevladin sektor koji se bavi pitanjima invaliditeta su u BiH razvili Politiku u oblasti invalidnosti, kao dio projekta „Podrška razvoju politike u oblasti invalidnosti u Bosni i Hercegovini”.¹²⁵ Vijeće ministara BiH je usvojilo Politiku u 2008. godini.¹²⁶

Glavni cilj ove Politike je da omogući svim osobama sa invaliditetom da dostignu najviši kvalitet životnog potencijala, poštovanja i digniteta, nezavisnosti, produktivnosti i jednakog učešća u društvu, u što produktivnijem i pristupačnijem okruženju.¹²⁷ Daljnji cilj Politike je da inicira usvajanje zakona, podzakonskih akata i programa koji će omogućiti uspješno ostvarenje glavnog cilja Politike.¹²⁸

Entitetske strategije u oblasti unapređenja društvenog položaja i izjednačavanja mogućnosti osoba sa invaliditetom i njihovi akcioni planovi su uslijedili nakon usvajanja Politike u oblasti invaliditeta. Cilj strategija je harmonizacija prakse i pravne zaštite osoba sa invaliditetom sa evropskim i međunarodnim standardima.¹²⁹

U 2010. godini Vijeće ministara BiH je osnovalo Vijeće osoba sa invaliditetom na državnom nivou, kao stalno, stručno, savjetodavno, interresorno i koordinaciono tijelo Vijeća ministara.¹³⁰

11. aprila 2010. godine CRPD je stupio na snagu u BiH¹³¹ i na temelju toga BiH je pristala na uspostavu ili imenovanje nezavisnog mehanizma koji će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom te pratiti provedbu Konvencije. Iako postoji niz institucionalnih mehanizama za nadzor, kako na državnom tako i na entitetskom nivou, nezavisni mehanizam kao takav još uvijek nije kreiran. BiH trenutno ima brojne vladine odjele koji bi mogli nadzirati prava osoba sa invaliditetom, međutim, niti jedan od „vladinih” odjela nije nezavisni mehanizam.

Stoga, sljedeći dio ove studije će preći na diskusiju o uspostavljanju ili imenovanju nezavisnog mehanizma u BiH, istražujući da li već postoje nezavisna tijela u BiH koja bi trebala biti imenovana za obavljanje funkcije nezavisnog mehanizma iz CRPD-a ili je, pak, neophodno uspostaviti novo tijelo.

Naime, članom 33 stav 2 zahtijeva se od država da „imenuju ili uspostave” nezavisni mehanizam.¹³² Stoga, Konvenciju je moguće implementirati na temelju već postojećih institucija ili tijela unutar države koja zadovoljavaju odredbe CRPD-a.¹³³ U tom slučaju država ima mogućnost da imenuje to već postojeće tijelo i da mu dodijeli ovlasti iz člana 33 stav 2. Ovo je potrebno izvršiti - kako to zahtijevaju Pariška načela - zvaničnim pravnim aktom o imenovanju.¹³⁴ Sama izjava je nedovoljna.¹³⁵ Dakle, ukoliko BiH odluči da dodijeli funkciju nezavisnog mehanizma postojećem tijelu, to je potrebno izvršiti pravnim mjerama. Dodatno, zvanično proglašenje imenovanog tijela je i bitna prilika da se osnaže kapaciteti tog tijela, s obzirom da će bilo kojem postojećem tijelu biti potrebna dodatna ljudska i finansijska sredstva kako bi učinkovito obavljao funkcije mehanizma.¹³⁶ S druge strane, Konvencija također predviđa i mogućnost da država uspostavi novo tijelo koje bi vršilo funkciju nezavisnog mehanizma. Kod

¹²⁵ Vidjeti: Politika u oblasti invalidnosti, supra note 4.

¹²⁶ Vijeća ministara je usvojilo Politiku u oblasti invalidnosti na 46. sjednici, održanoj 8. maja 2008. godine; vidjeti: supra note 4.

¹²⁷ Politika u oblasti invalidnosti, supra note 4, str. 3.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Vidjeti: Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom Republike Srpske 2010-2015; Strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom Federacije BiH, supra note 5.

¹³⁰ Odluka o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom Bosne i Hercegovine, supra note 7.

¹³¹ BiH je ratificirala Konvenciju 12. marta 2010. godine, bez ikakvih rezervi ili izjava. Tridesetog dana nakon predaje instrumenta o ratifikaciji Konvencija je stupila na snagu.

¹³² Član 33(2) CRPD-a, supra note 9.

¹³³ UN-ov Ured visokog komesara za ljudska prava (UN OHCHR), *From Exclusion to Equality: Realizing the rights of persons with disabilities* [Od isključenja do jednakosti: Ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom.] br. 14 - 2007, str. 104, dostupno (na engleskom) na: http://www.unescap.org/esid/psis/meetings/EGM_CRP_2009/Handbook.pdf, zadnji datum pristupa: 01/04/2012; Također, vidjeti: De Beco, član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 92.

¹³⁴ Ibid.

¹³⁵ Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 12, paragraf 52.

¹³⁶ Ibid.

odlučivanja o tome da li osnovati novu instituciju ili se osloniti na postojeću, u obzir treba uzeti sljedeća pitanja:

Da li je postojeća institucija usklađena sa Pariškim načelima?

Da li institucija ima ovlasti koje zadovoljavaju odredbe CRPD-a?

Da li je institucija stručna u oblasti CRPD-a i/ili ljudskih prava i invalidnosti općenito?

Da li postojeća institucija ima dovoljno ljudskih resursa i vremena da bi vršila funkcije iz člana 33 stav 2, pored svojih drugih dužnosti?¹³⁷

¹³⁷ UN OHCHR, *Od isključenja do jednakosti*, supra note 113, str. 105.

Međutim, u slučaju BiH, uspostavljanje novog tijela pokreće niz drugih pitanja, od kojih je najvažnije pitanje finansiranja. Korištenje postojeće institucije/tijela bi se pokazalo finansijski prihvatljivijim s obzirom da je moguće procijeniti da bi glavni „dodatni troškovi“ bili plaće dodatnih članova osoblja potrebnih u mehanizmu, uredska oprema za „novo osoblje“, dnevnice za ključno osoblje, stručnjake i prevodioce, honorari stručnjaka i prevodioca, troškovi putovanja, troškovi izdavanja izvještaja, troškovi izdavanja dokumenata u pristupačnom formatu i drugi troškovi. U slučaju stvaranja novog tijela koje nije bazirano na postojećim strukturama, trošak bi se znatno povećao, s obzirom da novoj instituciji nije potrebno samo dodatno profesionalno i administrativno osoblje, nego i nova oprema, prostorije, vozila, uredska oprema (kompjuteri, kopir-aparati, štampači, telefoni, faxovi, troškovi održavanja ureda, itd). Također se može pretpostaviti da bi prilikom uspostave potpuno nove institucije osoblju bila potrebna kako uvodna tako i kontinuirana edukacija o ljudskim pravima i pravima osoba sa invaliditetom.

Nadalje, Konvencija se poziva na „jedan ili više nezavisnih mehanizama“, tj. ne mora se ograničiti samo na jednu instituciju, nego više institucija može činiti mehanizam. Kao što je prikazano u Tabeli 1, neke od analiziranih zemalja članica EU-a su dodijelile funkciju jednom tijelu, a neke više tijela, kao na primjer Ujedinjeno Kraljevstvo (UK) i Danska. Prilikom odlučivanja o tome da li zadužiti jedno tijelo ili više tijela, neophodno je protumačiti lokalnu stvarnost (ustavnu strukturu, političke i geografske okolnosti) svake države. To da se mehanizam za djelovanje može prilagoditi nacionalnom kontekstu je inherentno u upotrebi izraza „kako bude primjereno“ u članu 33 stava 2.¹³⁸ Temeljna pretpostavka je da bi bilo koji nezavisni mehanizam, bez obzira na kvantitet ili strukturu, trebao činiti koherentnu cjelinu. Različita tijela, koja bi radila izolovano, bila bi kontraproduktivna.¹³⁹ I, bez obzira na oblik, mehanizam mora biti u stanju da provodi zaduženja utemeljena Konvencijom. Također, mora poštivati načelo da civilno društvo, a posebno osobe sa invaliditetom i organizacije koje ih predstavljaju, budu uključeni i da u punoj mjeri sudjeluju u procesu praćenja provedbe. U svakom slučaju, mora se imati na umu da konačna obaveza implementacije pada na državu.¹⁴⁰

¹³⁸ Član 33(2) CRPD-a, supra note 9; vidjeti: De Beco, član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 97.

¹³⁹ Ibid.

¹⁴⁰ Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str 14, paragraf 59.

4.1. Nezavisni mehanizam u BiH?

U BiH već postoje domaća tijela koje se bave pitanjima osoba sa invaliditetom: Vijeće za osobe sa invaliditetom, Institucija ombudsmana za ljudska prava u BiH te brojne nevladine organizacije osoba sa invaliditetom. Kako bi istražila da li se ijednom od ovih subjekata može dodijeliti uloga nezavisnog mehanizma, ova studija će predstaviti sastav, ovlasti, metode rada i načela tih subjekata.

4.1.1. Vijeće za osobe sa invaliditetom

Tokom sprovođenja upitnika za potrebe ove studije pokazalo se da mnogi pretpostavljaju nadležnost Vijeća osoba sa invaliditetom kao nezavisnog mehanizma, odgovornog za promicanje i zaštitu prava osoba sa invaliditetom te nadzor i izvještavanje prema Konvenciji. Stoga, prvo je potrebno objasniti kakvo je to tijelo, koji su njegovi članovi, koje su ovlasti Vijeća, izvori finansiranja (ukoliko postoje) i na bazi odgovora na ova pitanja ponuditi odgovor zašto Vijeće ne ispunjava kriterije da preuzme ulogu nezavisnog mehanizma. Međutim, postoje veoma bitne dužnosti koje Vijeće može preuzeti, što će biti objašnjeno u nastavku.

Vijeće za osobe sa invaliditetom je osnovano u 2010. godini, s ciljem da djeluje kao stalno, stručno, savjetodavno, interesorno i koordinirajuće tijelo Vijeća ministara BiH. Sastoji se od dvadeset članova: jednu polovinu predstavljaju predstavnici organizacija osoba s invaliditetom, a druga polovina su predstavnici nadležnih ministarstava. Svih dvadeset članova ima pravo glasa na jednakoj osnovi. Jedan dodatni predstavnik iz Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i jedan iz Ministarstva civilnih poslova BiH su postavljeni za pružanje stručne i administrativne podrške u radu Vijeća. 22. februara 2012. godine Vijeće je usvojilo Poslovnik o radu i donijelo stavove o organizaciji, načinu rada i procesu donošenja odluka.¹⁴¹

¹⁴¹ Poslovnik o radu Vijeća za osobe sa invaliditetom BiH, Vijeće za osobe sa invaliditetom BiH, na sjednici održanoj dana 21.02.2012. godine

S obzirom na nadležnost i djelokrug rada Vijeća, ono je prihvatilo sljedeće dužnosti:

- da promiče ljudska prava osoba sa invaliditetom;
- da inicira i bude uključeno u razvoj i usvajanje strategija, akcionih planova, zakonskih i podzakonskih dokumenata koji se odnose na realizaciju politika u oblasti invalidnosti;
- da saraduje sa međunarodnim vladinim i nevladinim organizacijama;
- da inicira projekte podrške za sva udruženja osoba sa invaliditetom i implementira sve druge aktivnosti kojima se promiče i poboljšava položaj osoba sa invaliditetom, u skladu sa CRPD-om i Opcionim protokolom;
- da koordinira aktivnosti u različitim sektorima i institucijama u BiH;
- da priprema izvještaje, analize, preporuke i mišljenja o konkretnim mjerama i mogućim rješenjima, kojima je cilj zaštita prava osoba sa invaliditetom, koja donose ili provode nadležni organi, institucije i službe u BiH;
- da učestvuje u izradi nacrtu državnog izvještaja, prema 35. članu Konvencije;
- da pruži preporuke, prijedloge i mišljenja na zakonodavne i podzakonske akte, kao i projekte koji se odnose na prava osoba sa invaliditetom, a koje usvaja Parlamentarna skupština BiH;
- da u Vijeću ministara saraduje sa drugim interesornim tijelima koja, također, provode aktivnosti na zaštiti prava osoba sa invaliditetom.¹⁴²

¹⁴² Odluka o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom Bosne i Hercegovine, supra note 7, član 2.

Ako se uzme u obzir nadležnost Vijeća, ono se čini snažnim tijelom koje promiče i nadzire prava osoba sa invaliditetom. Na primjer, njegova ovlast da savjetuje javne zvaničnike o pravima

osoba sa invaliditetom i da podnosi prijedloge, mišljenja i sugestije za nova zakonodavstva i podzakonske akte (te da direktno učestvuje u donošenju istih) su aktivnosti u skladu sa komponentom *promicanja*. Nadalje, njegovo nadziranje implementacije strategija, akcionih planova, zakonodavnih i podzakonskih akata u području invaliditeta te učešće u izradi nacрта državnog izvještaja UN-ovom Odboru potpada pod komponentu *nadzora*. Međutim, i dalje postoji niz razloga zbog kojih je upitna kompetencija Vijeća za vršenje obaveze i preuzimanje odgovornosti nezavisnog mehanizma.

¹⁴³ UN OHCHR; Evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33*, supra note 73, str. 49; Flynn, *Od retorike do djelovanja*, supra note 35, str. 272.

Prije svega, Vijeće ne ispunjava kriterije *nezavisnosti* iz CRPD-a i Pariških načela. Protivno Pariškim načelima, predstavnici ministarstava imaju pravo glasa unutar Vijeća; samim time Vijeće nije nezavisno od vlade. Kao što je objašnjeno u 4.1. dijelu ove studije, Slovenija i Mađarska imaju vijeća slična ovome, ali je njihov kriterij neovisnosti čak i Ured visokog povjerenika za ljudska prava osporio upravo iz razloga što predstavnici vlasti imaju pravo glasa.¹⁴³

Još bitnije, bez obzira na postojeća „jednaka prava glasa“ svih predstavnika u bh. Vijeću osoba sa invaliditetom, krajnje je upitno ko u stvarnosti ima najbitniji glas u Vijeću. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je izradilo prvi Nacrt Poslovnika o radu Vijeća, bez uključenosti drugih članova.¹⁴⁴ Ukoliko članovi Vijeća - tj. osobe sa invaliditetom - nisu uključene u kreiranje poslovnika o radu, postoji rizik da će vladini zvaničnici biti dominantniji u odnosu na osobe sa invaliditetom u svakoj novoj aktivnosti koju poduzme Vijeće.

¹⁴⁴ Informacija dobivena prilikom intervjua članova Vijeća.

Povrh toga, nadležnost Vijeća je da učestvuje u podnošenju prvog inicijalnog izvještaja UN-ovom Odboru o provedbi Konvencije. Međutim, prema trenutnom istraživanju je nejasno da li osobe sa invaliditetom koje su članice Vijeća učestvuju u pisanju izvještaja. Intervjui provedeni sa osobama sa invaliditetom, koje su istovremeno i članovi Vijeća, su pokazali da one nisu imale priliku da učestvuju. Kako bi izradili nacrt izvještaja, nakon što je propušten aprilski rok, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice je angažovalo dva eksterna konsultanta. Oni su uputili zahtjeve za informacije (inpute) relevantnim ministarstvima na državnom i entitetskom nivou o kojim bi, prema izjavi jednog od konsultanata, Vijeće trebalo dati svoje komentare prije uključivanja u konačni izvještaj. Međutim, trenutno je još uvijek nejasno koje su specifične uloge u pisanju izvještaja svake uključene strane.

Također, ne postoje indikatori da je materijal neophodan za potpuno učešće dostupan ili da su sastanci, diskusije i javne debate između vladinih zvaničnika, konsultanata i osoba sa invaliditetom organizovane kako bi se razgovaralo o trenutnom stanju. Ovo pokreće pitanje o tome koje aktivnosti iz Odluke o osnivanju Vijeća će u stvarnosti Vijeće provesti. Na primjer, bilo bi interesantno vidjeti kako će Vijeće biti u stanju da koordinira aktivnosti u različitim bh. sektorima i institucijama.

¹⁴⁵ Odluka o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom Bosne i Hercegovine, supra note 7, član 8

Ovo dovodi do još jednog pitanja - pitanja finansiranja. Prema odluci, rad Vijeća se finansira iz budžeta institucija BiH, planiranih u okviru budžeta Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH¹⁴⁵, što podrazumijeva da Vijeće nema svoj zasebni budžet. Drugim riječima, Vijeće ne funkcioniše kao finansijski neovisno tijelo, čime je upitno kako će Vijeće provoditi svoje funkcije nezavisno. Dodatno, članovi Vijeća nemaju pravo na naknadu za rad u istom.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Ibid.

Konačno, nadležnosti Vijeća se razlikuje od nezavisnog mehanizma kakav zahtijeva Konvencija. Vijeće nema nadležnost da „štiti“ - ne može primati pritužbe niti provoditi javne istrage. Zato, osim zbog sastava, ono ne zadovoljava uvjete CRPD-a i zbog svog djelokruga rada.

Sve u svemu, Vijeće bi vjerovatno moglo preuzeti dio dužnosti *promicanja* i *nadzora* provedbe CRPD-a. Međutim, funkcije promicanja i nadzora će biti ograničene zbog nedostatka finasijskih sredstava i zavist će od podrške koju mu pruža Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice.

Na osnovu svega rečenog, očigledno je da Vijeće ne zadovoljava kriterije kako bi bilo imenovano kao nezavisni mehanizam.

4.1.2. Organizacije osoba sa invaliditetom

Kao što je ranije naglašeno, predstavnici bh. ministarstava percipiraju organizacije osoba sa invaliditetom kao konačne predstavnike *nezavisnosti* zbog njihovog prava da podnesu „izveštaje u sjeni“ UN-ovim tijelima. Osim toga, preko Vijeća za osobe sa invaliditetom, a prema glavnim učesnicima, organizacije osoba sa invaliditetom su uključene u iniciranje (pa čak i stvaranje) prakse i politika o invalidnosti.

Nesporno je da su organizacije osoba s invaliditetom do sada odigrale ulogu najvažnijeg aktera u uključivanju prava osoba sa invaliditetom (inače po pravilu sporedna i zanemarena) u struje bh. politika. Oni predstavljaju većinu učesnika uključenih u sastavljanje Politike u oblasti invalidnosti i entitetskih strategija. Naposljetku, organizacije osoba s invaliditetom su uspješno ubijedile bh. vlasti da ratificiraju Konvenciju. Trenutno je većina njihovog rada kroz širenje informacija o pravima osoba sa invaliditetom fokusirana na podizanje svijesti i na javne edukativne kampanje,¹⁴⁷ prevođenje CRPD-a na braillovo pismo i format koji je jednostavan za čitanje i razumijevanje¹⁴⁸ te prevođenje i objavljivanje relevantnih dokumenata o pitanju invaliditeta. Također, organizacije osoba s invaliditetom su osnovale *Uspon* i *Fontanu*, dva socijalna preduzeća koja bi trebala pružati profesionalnu podršku osobama sa invaliditetom.¹⁴⁹ U Banjoj Luci Udruženje za pomoć nedovoljno mentalno razvijenim licima vodi statistike o osobama sa mentalnim invaliditetom za Republiku Srpsku.¹⁵⁰ Entitetske strategije posvećuju jedno poglavlje, ističući značaj organizacija osoba sa invaliditetom za poboljšanje statusa osoba sa invaliditetom te potrebu jačanja potpore istima.¹⁵¹

Međutim, da li bi bilo moguće da organizacije osoba s invaliditetom preuzmu dužnosti nezavisnog mehanizma u BiH? Kao što poglavlje 4.1. naglašava, većina ispitanih država EU-a na neki način uključuje organizacije osoba sa invaliditetom u nacionalni mehanizam za nadzor, s obzirom da je to i jedan od glavnih uvjeta člana 33 stav 3 CRPD-a. Međutim, do sada niti jedna od analiziranih država EU-a nije dodijelila ulogu nezavisnog mehanizma organizacijama kao takvim. Razlozi za ovo mogu biti raznoliki. Na primjer, iako nevladine organizacije prema definiciji uživaju veliku strukturalnu nezavisnost u odnosu na izvršnu vlast, stvarni stepen nezavisnosti varira i nije načelno pravno zagarantovan.¹⁵²

Tokom intervjua sa specijaliziranim organizacijama širom BiH, svi predstavnici su imali stav da ne mogu preuzeti odgovornost nezavisnog mehanizma. Naveli su sljedeće razloge za to: nekoherentnost organizacija - čak i diskriminaciju i segregaciju unutar samog pokreta, nedovoljnu kompetentnost i - kao što je jedan od predstavnika rekao - „nedostatak jasne ideje ko bi koordinirao, organizovao i finansirao ovakve „aktivnosti“. Međutim, njihova uključenost u nezavisni mehanizam je jedan od najvažnijih zahtjeva i bosanski tvorci politike ga ne smiju ignorisati. Najbliži su osobama sa invaliditetom te, općenito, imaju najopširnije iskustvo u polju prava osoba sa invaliditetom.¹⁵³ Mogu pomoći nezavisnom mehanizmu da stupi u kontakt sa lokalnim zajednicama. S druge strane, koristeći nezavisni mehanizam, organizacije mogu kanalizirati zahtjeve bh. vlastima.¹⁵⁴

¹⁴⁷ Vidjeti: Informativni centar za osobe sa invaliditetom "Lotos" Tuzla, <http://ic-lotos.org.ba/>

¹⁴⁸ Podaci prikupljeni tokom intervjua sa organizacijama osoba s invaliditetom; vidjeti: Sumero, <http://www.sumero.ba/index.php?lang=en> i Udruženje slijepih Kantona Sarajevo, <http://www.slijepi-sa.org.ba/> zadnji datum pristupa 06/05/2012

¹⁴⁹ Vidjeti: <http://www.uspon.ba> i <http://fontana.ba>, zadnji datum pristupa 06/05/2012

¹⁵⁰ Udruženje za pomoć mentalno nedovoljno razvijenim licima, Banja Luka

¹⁵¹ Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom Republike Srpske 2010-2015; Strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom Federacije BiH, supra note 5.

¹⁵² Generalna skupština UN-a, *Tematska studija o nacionalnim mehanizmima za implementaciju i nadzor*, supra note 28, str. 11, paragraf 46.

¹⁵³ Vidjeti: De Beco, član 33(2) CRPD-a, supra note 32, str. 88-92.

¹⁵⁴ Ibid.

Štaviše, član 33 stav 3 propisuje da će „civilno društvo, a posebno osobe sa invaliditetom i organizacije koje ih predstavljaju, biti uključeni i u punoj mjeri sudjelovati u procesu praćenja provedbe“. Dakle, osobe sa invaliditetom bi trebale biti ili članovi nezavisnog mehanizma ili biti u mogućnosti da efektivno sarađuju sa njim i utječu na njegovo donošenje odluka. Pored toga, socijalne i profesionalne organizacije, kao što su zdravstvene ustanove i kvalificirani eksperti koji se brinu za prava osoba sa invaliditetom, također bi trebale biti uključene u njegov rad. Predstavnici vlade bi također trebali biti uključeni, ali samo u savjetodavnom svojstvu.

4.1.3 Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Bosna i Hercegovina bi trebala „održavati, osnaživati, imenovati ili uspostaviti“ nezavisni mehanizam, uzimajući u obzir Pariška načela. Kao što je već naznačeno, ova načela iscrtaavaju konture odgovornosti, sastav i nadležnosti Nacionalnih institucija za ljudska prava (NHRI). Ukoliko se Pariška načela spominju u članu 33 stav 2, razlog tome je što su upravo ove institucije bile inspiracija prilikom pisanja istog člana. NHRI se ne brine o implementaciji ljudskih prava, nego o promicanju, zaštiti i nadzoru, na isti način kao što to radi nezavisni mehanizam. Ured visokog komesara za ljudska prava UN-a smatra da se dodjeljivanje uloge nezavisnog mehanizma NHRI-u „može smatrati kao najsigurnija opcija kako bi nezavisni mehanizam bio usklađen sa Pariškim načelima. Njihova akreditacija od strane Međunarodnog odbora za koordinaciju garantuje njihovu nezavisnost i pluralizam, kao i njihov širok djelokrug rada i ovlasti.“¹⁵⁵

¹⁵⁵ UN OHCHR, Evropski regionalni ured, *Studija o implementaciji člana 33*, supra note 73, str. 48.

¹⁵⁶ Zakon o ombudsmanu za ljudska prava u Bosni i Hercegovini, član 1, dostupno na: <http://www.ombudsmen.gov.ba/DefaultEn.aspx?URL=3> zadnji datum pristupa 17/05/2012

¹⁵⁷ Vidjeti: Pregled statusa nacionalnih institucija akreditovanih od strane Međunarodnog odbora za koordinaciju za nacionalne institucije za promicanje i zaštitu ljudskih prava, dostupno na: [http://nhri.ohchr.org/EN/Documents/Chart%20of%20the%20Status%20of%20NHRI%20\(DIC%202011\).pdf](http://nhri.ohchr.org/EN/Documents/Chart%20of%20the%20Status%20of%20NHRI%20(DIC%202011).pdf) zadnji datum pristupa 03/05/2012

¹⁵⁸ Strategija djelovanja Institucije ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za period 2010-2014, dostupno na: http://www.ombudsmen.gov.ba/materijali/Strategija_2010-2014bh.pdf, zadnji datum pristupa: 10/05/2012.

Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine (Ombudsman) je bosanski NHRI. Ombudsman je nezavisno tijelo koje teži promicanju vladavine prava i zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda svih ljudi i pravnih lica u Bosni i Hercegovini, u skladu sa bosanskim Ustavom i svim međunarodnim instrumentima za ljudska prava.¹⁵⁶

Institucija ombudsmana u BiH je osnovana 2004. godine, Aneksom 6 Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH. Pravila koja regulišu sastav, nadležnost i djelokrug rada Ombudsmana su zasnovana na Pariškim načelima. Međunarodni odbor za koordinaciju mu je dodijelio status A.¹⁵⁷ Prema njegovoj strategiji, vizija Ombudsmana je da evoluiru u snažan nacionalni mehanizam za ljudska prava, koji će biti u stanju da omogući uživanje ljudskih prava za sve u Bosni i Hercegovini.¹⁵⁸ Institucija je osnovala regionalne urede, s ciljem da učini Instituciju što je moguće više pristupačnom građanima BiH.

Rad Ombudsmana se vodi sljedećim principima:

- neovisnost o svim državnim organima u provođenju svoje funkcije;
- finansijska neovisnost;
- nepristrasnost i oslanjanje na vlastite snage u radu;
- efikasna implementacija međunarodnih i lokalnih okvira za ljudska prava;
- djelovanje po podnesenim pritužbama i po službenoj dužnosti u slučajevima lošeg funkcionisanja ili kršenja ljudskih prava i sloboda, počinjenih od strane bilo kog vladinog tijela, tokom čega može poduzeti opće istrage i savjetovati o prikladnim pojedinačnim ili općim mjerama;
- provođenje istraga po svim pritužbama o lošem funkcionisanju pravosudnog sistema ili lošoj administraciji u pojedinačnom slučaju te savjetovanje o prikladnim pojedinačnim ili općim mjerama;

- nemiješanje u funkcije suda, ali sa mogućnošću iniciranja sudskih postupaka ili intervaniranja u postupcima koji su u toku, kad god se smatra da je takva radnja neophodna za provođenje njegovih dužnosti;
- obaveza je vladinih organa da obezbijedi Ombudsmanu odgovarajuću pomoć u njegovim istragama i inspekcijama.¹⁵⁹

Njegova glavna dužnost je da obrađuje pritužbe pojedinaca ili pravnih osoba o kršenjima ljudskih prava koja je počinilo bilo koje tijelo u BiH.¹⁶⁰ Ombudsman, također, može djelovati po službenoj dužnosti.¹⁶⁰ U slučaju da primijeti kršenja prava, on može izdati preporuke nadležnim organima da poduzmu mjere kako bi ponovo uspostavili pravo stanje.¹⁶² Pored toga, on može pružiti podršku građanima - kako da poduzmu najadekvatnije pravne lijekove ili kojoj instituciji da se obrate. Međutim, ne može pružati podršku pred domaćim sudovima.¹⁶³

Institucija ombudsmana ima sedam odjela od kojih je jedan Odjel za zaštitu osoba sa invaliditetom.¹⁶⁴ U svojoj strategiji vodi se načelima „podijeljene odgovornosti“, tj. uključenosti internih i eksternih partnera.¹⁶⁵ Ombudsman održava kontinuirane konsultacije sa NVO sektorom i državnim tijelima te održava otvoren dijalog sa građanima.¹⁶⁶ Parlament BiH određuje njegov budžet, Ombudsman zapošljava vlastito osoblje i sam određuje svoje prioritete i cjelokupnu strategiju. Ima opsežno iskustvo u zaštiti prava osoba sa invaliditetom u BiH. Odjel za zaštitu osoba sa invaliditetom je već primao i registrovao brojne pritužbe o kršenju prava i sloboda te djelovao po službenoj dužnosti u slučajevima vezanim za kršenje prava osoba sa invaliditetom.¹⁶⁷ Pored toga, Odjel nadzire harmonizaciju zakona i drugih politika u BiH, u vezi sa zaštitom prava i interesa osoba sa invaliditetom. Izvještava o svojim aktivnostima nadzora i podnosi preporuke bh. vlastima.

Institucija ombudsmana je centralna institucija nadležna za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije u BiH.¹⁶⁸ Nadalje, postoje indikacije da bi Institucija ombudsmana u BiH mogla biti imenovana kao nacionalni preventivni mehanizam (NPM), kao što to zahtijeva Opcioni protokol uz Konvenciju protiv mučenja. Stoga bi bilo poprilično jednostavno da Ombudsman proširi svoj djelokrug rada i uključi ljude smještene pod institucionalnu brigu.

Trenutno, identificirane su tri slabosti za Ombudsmanovo preuzimanje neovisnog mehanizma. Prvi je nedostatak ljudskih resursa i vremena potrebnog za promicanje i zaštitu prava osoba sa invaliditetom te za nadzor Konvencije, pored njegovih drugih postojećih dužnosti. Dakle, bilo bi neophodno ojačati njegove kapacitete i proširiti ljudske resurse za bar dva dodatna člana osoblja. Iako ovo zahtijeva dodatna sredstva, ova opcija je finansijski isplativija nego stvaranje nove institucije, što je objašnjeno na početku ovog poglavlja. Druga slabost jeste Ombudsmanova niska aktivnost u promicanju ljudskih prava općenito. Iz tog razloga, bilo bi potrebno osnažiti angažman Ombudsmana u širenju informacija o međunarodnim ljudskim pravima i podizanju javne svijesti. Konačno, činjenica da ombudsmani ne raspolažu sredstvima prinude za izvršenje preporuka vodi ka niskoj implementaciji istih. Tako, u Odjelu za praćenje prava osoba sa invaliditetom u 2011. godini izdato je ukupno 10 preporuka, od čega je samo 6 realizirano.¹⁶⁹ Iz tog razloga neophodno je ojačati interes institucija vlasti za suradnju sa Institucijom ombudsmana na otklanjanju uzroka koji su doveli do kršenja ljudskih prava.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Zakon o ombudsmanu za ljudska prava BiH, član 2, dostupno na: <http://www.ombudsmen.gov.ba/materijali/o%20namera/zakon%20o%20ombudsmenu%20BiH.pdf>, zadnji datum pristupa: 15/05/2012.

¹⁶¹ Ibid.

¹⁶² Ibid.

¹⁶³ Vidjeti: <http://www.ombudsmen.gov.ba/DefaultEn.aspx?URL=4> zadnji datum pristupa 03/05/2012

¹⁶⁴ Strategija djelovanja Institucije ombudsmana za ljudska prava u BiH, supra note 158, str. 5.

¹⁶⁵ Ibid, str. 7.

¹⁶⁶ Ibid.

¹⁶⁷ Vidjeti zvaničnu web stranicu: <http://www.ombudsmen.gov.ba/DefaultEn.aspx?URL=8> zadnji datum pristupa 17/05/2012

¹⁶⁸ Zakon o zabrani diskriminacije BiH, član 10, dostupno na: <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/ZakonOZabraniDiskriminacijaNacrt.pdf>, zadnji datum pristupa: 14/05/2012

¹⁶⁹ Institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH, *Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije Ombudsmana za ljudska prava BiH za 2011. godinu*, str. 71, dostupno na: <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Annual Reports> zadnji datum pristupa: 14/05/2012

5. Zaključak i preporuke

Na osnovu prethodne analize autor preporučuje da dužnosti nacionalnog mehanizma za nadzor treba preuzeti neovisno tijelo koje bi ispunjavalo zahtjeve iz Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, koje bi istovremeno bilo tijelo sa dovoljnim iskustvom na polju prevencije kršenja i zaštite ljudskih prava osoba sa invaliditetom u BiH. Pored toga, takvo tijelo mora izvršavati svoje obaveze promicanja, zaštite prava osoba sa invaliditetom i nadzora provedbi Konvencije, u saradnji sa civilnim društvom, a posebno sa osobama sa invaliditetom i organizacijama koje ih zastupaju. Korištenje već postojeće institucije (u tu svrhu) bi olakšalo ovaj proces i bilo bi finansijski isplativije. Imajući ovo na umu, autor predlaže da se dužnost nacionalnog okvira za nadzor u BiH dodijeli Instituciji ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine te da se istom tijelu obezbijede dodatna sredstva i osoblje.

U cilju blagovremene implementacije obaveza, proistakle ratifikacijom CRPD-a, predlažemo da:

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u saradnji sa Institucijom ombudsmana, resornim ministarstvima u BiH i nevladinim sektorom, a posebice organizacijama koje zastupaju osobe sa invaliditetom u BiH, pripremi odgovarajuće zakonsko rješenje o imenovanju Institucije ombudsmana kao nezavisnog okvira za djelovanje, kojem će biti propisani funkcija, nadležnost, nezavisnost i drugi segmenti njegovog rada.

Vijeće ministara BiH u suradnji sa Vijećem za osobe sa invaliditetom razmotri prijedlog zakonskog rješenja, te donese zaključak o istom.

Ministarstvo finansija i trezora u suradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice bi trebalo da iznađe mogućnosti za obezbjeđenje finansijskih sredstava iz budžeta institucija i međunarodnih obaveza BiH, kako bi Institucija ombudsmana, odnosno Odjel za praćenje prava osoba sa invaliditetom mogao obavljati funkcije nezavisnog mehanizma. Nadalje, bh. vlasti bi morale posegnuti za međunarodnom saradnjom kako bi mehanizmu osigurale primanje javnih sredstva.

Institucija ombudsmana bi trebala izmijeniti svoja pravila postupka definisanja svojih ovlaštenja da promiče i štiti prava osoba sa invaliditetom i nadzire provedbu CRPD-a. Također, prilikom dostavljanja finansijskog plana nadležnom ministarstvu finansija i trezora, Institucija bi trebala zahtijevati sredstva za zaposlenje dva dodatna člana u Odjelu - radi osiguranja adekvatnih ljudskih resursa- te dodatna finansijska sredstva za obavljanje dužnosti promicanja i zaštite prava osoba sa invaliditetom te nadziranje provedbe CRPD-a. U tom smislu, Institucija ombudsmana bi trebala razviti strateški plan načina na koji će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom, te nadzirati provedbu Konvencije. Povodom toga;

Institucija Ombudsmana u ulozi nezavisnog mehanizma, a kako bi bila u mogućnosti da ispunjava svoju odgovornost *promicanja*, bi trebala:

Organizovati kampanje podizanja svijesti i javne edukacije, kroz:

- a. razvijanje plana promicanja prava CRPD-a, uz konsultaciju osoba sa invaliditetom;
- b. širenje informacija o pravima osoba sa invaliditetom;
- c. obrazovanje osoba sa invaliditetom o pravima koja proizlaze iz CRPD-a;

- d. obučavanje i savjetovanje izvršnih, zakonodavnih tijela, nositelja političkih odluka o pravima i obavezama iz CRPD-a te predlaganje novog zakonodavstva i podzakonskih akata;
- e. organizovanje obuke za pravnike i sudije o primjeni CRPD-a;
- f. poticanje obrazovnih sistema u BiH na integraciju invaliditeta u obrazovanje o ljudskim pravima (pravni fakulteti i institucija za ljudska prava bi trebali dobiti poticaj da uvrste prava osoba sa invaliditetom u svoj nastavni plan, predavanja i istraživanja);
- g. saradnju sa školama, univerzitetima i drugim obrazovnim institucijama, zdravstvenim, socijalnim i drugim relevantnim institucijama;
- h. analizu i širenje jurisprudencije UN-ovih tijela, posebno UN-ovog Odbora o pravima osoba sa invaliditetom;
- i. stvaranje i širenje materijala o procedurama žalbe prema Opcionom protokolu CRPD-a;
- j. organizovanje kampanja i drugih aktivnosti u medijima za podizanja svijesti o CRPD-u.¹⁷⁰

¹⁷⁰ Preporuke su sastavljene uzimajući u obzir preporuke MDAC-a iz Budimpešte; EFC-a, te uzimajući u obzir lokalne okolnosti. Predstavnici brojnih organizacija u državi su dali svoj stav o tome šta bi aspekt promicanja trebao sadržavati.

Kako bi ispunila svoju obavezu nadzora, Institucija Ombudsmana bi trebala:

1. Razviti strateški plan nadzora, to jeste:

- a. identificirati ključne „nosiocce dužnosti“, uključujući ministarstva sa odgovornostima vezanim za realizaciju prava propisanih Konvencijom na državnom, entitetskom, kantonalnom i nivou Brčko Distrikta;
- b. identificirati organizacije osoba sa invaliditetom kako bi osigurao fokus koji pokriva više oblika invalidnosti i društvenih grupa (npr. samo nekolicina organizacija u BiH ima članove sa različitim oblicima invaliditeta i društvenom pozadinom, dok većinu predstavljaju osobe sa određenom vrstom oštećenja - kao što su oštećenje vida i teškoće u mentalnom zdravlju - ili specifične grupe ljudi - kao npr. ratni vojni invalidi);
- c. izgrađivati znanje i vještine osoba sa invaliditetom u organizacijama koje ih zastupaju, kako bi razumjeli principe i koncepte ljudskih prava, čime bi se osnažile osobe sa invaliditetom za djelovanje osoba koje vrše nadzor;
- d. pružiti univerzalni pristup aktivnostima izgradnje kapaciteta. Kako bi mogao osigurati da nadzor i aktivnosti izgradnje kapaciteta uistinu budu dostupni svima, neophodno je:
 - izraditi materijale u svim formatima i jezicima neophodnim za potpuno učešće;
 - osigurati adekvatan opis informacija prenesenih putem vizualnih pomagala (npr. kompjuterske prezentacije) i prezentacije koja je prikladna korisniku i osobi čitaču;
 - obezbijediti alokaciju adekvatnog vremena tokom svih sastanaka, obuka i sličnih aktivnosti te uključiti sve neophodne tumače/posrednike kako bi se osiguralo da osobe koje su gluhe, gluhe i slijepe, osobe sa intelektualnim poteškoćama ili one koje koriste alternativnu komunikaciju razumiju druge i mogu komunicirati o svojim idejama;
- e. razviti indikatore za procjenu;
- f. olakšati konsultacije između civilnog društva, organizacija osoba s invaliditetom i vlade (u procesu izvještavanja).

2. Ispitati usklađenost bh. zakonodavstva i prakse sa CRPD-om - i ne samo podudaranje sa CRPD-om nego i neke šire implikacije, tako što će:

- a. ispitati postojeće zakone, programe i prakse te izraditi preporuke za njihovu harmonizaciju sa CRPD-om;
- b. nadzirati i komentirati razvoj novih zakona;

- c. poduzeti formalne istrage o slučajevima grubih ili sistematskih kršenja CRPD-a, na osnovu individualnih pritužbi i generalnih opažanja;
 - d. provesti istraživanje o životnom iskustvu osoba sa invaliditetom, uključujući terenske posjete njihovim domovima, a posebno institucijama.
3. Provesti javna istraživanja, studije ili izvještaje o pojedinim pitanjima, što će služiti kao osnova za preporuke i izvještavanje državnim organima o napravljenom napretku i što može pomoći promicanju poštivanja prava i podizanju svijesti javnosti;
 4. Poticati nacionalnu debatu o posebnoj vrsti prava osoba sa invaliditetom;
 5. Podsjećati BiH o njenoj obavezi da podnese izvještaj UN-ovom Odboru na vrijeme;
 6. Podnijeti paralelni izvještaj UN-ovom Odboru;
 7. Osigurati praćenje zaključnih primjedbi UN-ovog Odbora;
 8. Alarmirati UN-ov Odbor da provede istragu u slučaju grubog i sistematskog kršenja prava iz CRPD-a.

Kako bi Ombudsman mogao obavljati funkciju zaštite, trebao bi poduzeti sljedeće aktivnosti:

1. Obraditi sve pritužbe osoba sa invaliditetom koje su prijavile navodna kršenja prava iz CRPD-a i za vladu napraviti preporuke o usklađivanju sa CRPD-om.¹⁷¹
2. Pomoći osobama sa invaliditetom da iznesu svoje žalbe pred domaćim sudovima, regionalnim i međunarodnim tijelima, uključujući i UN-ov Odbor.
3. Lobirati u vladi za pružanje pravne pomoći na cijeloj teritoriji BiH, kako bi ljudi sa invaliditetom mogli iznijeti navodna kršenja CRPD-a pred domaće sudove.

Konačno, Institucija ombudsmana mora uključiti osobe sa invaliditetom i organizacije koje ih predstavljaju u aktivno promicanje, zaštitu i nadzor UN-ove Konvencije, kroz:

1. Uključivanje osoba sa invaliditetom kao stručnjaka i osoba koje vrše nadzor;
2. Organizovanje otvorenih diskusija sa organizacijama osoba s invaliditetom;
3. Dozvoljavanje organizacijama osoba sa invaliditetom da potpišu formalne memorandume o razumijevanju sa Ombudsmanom;
4. Istraživanje bilo kojeg zakona ili politike koji nisu razvijeni u uskim konsultacijama i sa aktivnim učešćem osoba sa invaliditetom.

I, kao što je ranije rečeno, predstavnici ministarstava bi trebali, također, biti uključeni, ali samo u savjetodavnom svojstvu.

Ne postoji konsenzus o tome da li nezavisni mehanizam treba učestvovati u izradi državnog izvještaja koji se podnosi UN-ovom Odboru,¹⁷² a trebao bi prema Pariškim načelima.¹⁷³ Međutim, mi smatramo da Institucija ombudsmana u BiH ne bi trebala raditi to. Ona ima funkciju nadzora kao i UN-ov Odbor o pravima osoba sa invaliditetom, kojem se ovaj izvještaj podnosi.¹⁷⁴ Umjesto toga, trebala bi podnijeti komentare o zvaničnom državnom izvještaju ili podnijeti paralelni izvještaji „iz sjene“. Također, nakon što UN-ov Odbor pošalje svoja zapažanja, Institucija

¹⁷¹ Institucija ombudsmana već zaprima pritužbe osoba sa invaliditetom.

¹⁷² De Beco, član 33(2) CRPD-a, supra note 34, str. 101.

¹⁷³ vidjeti: Načelo 3(d) A. Nadležnost i odgovornosti, Pariška načela, supra note 77.

¹⁷⁴ De Beco, član 33(2) CRPD-a, supra note 34, str. 101.

ombudsmena može obezbijediti da se ta zapažanja poprate na način da se organizuju sastanci na kojima će ključni akteri raspravljati u vezi sa ovim zapažanjima.¹⁷⁵ Ombudsman bi trebao forsirati BiH da implementira predložene preporuke.

Konačno, nadam se da će osobe s invaliditetom, organizacije koje ih predstavljaju, kao i ostale organizacije civilnog društva koje se bave ljudskim pravima i međunarodne organizacije podržati ovu studiju te raditi na upozoravanju, poticanju i pružanju pomoći BiH da ispuni svoju obavezu iz Konvencije i odredi ulogu nezavisnog mehanizma Instituciji ombudsmana za ljudska prava BiH.

¹⁷⁵ Seidensticker, I, Examination of State Reporting by Human Rights Treaty Bodies. An Example of Follow-Up at the National Level by National Human Rights Institutions [Ispitivanje o izvještavanju država tijelima odgovornim za nadzor sporazuma o ljudskim pravima. Primjer praćenja na nacionalnom nivou od strane nacionalnih institucija za ljudska prava], Njemački institut za ljudska prava, Berlin, 2005.

Literatura

Konvencije i zakoni:

UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, <http://uik.hr/invalidi-konvencija>;

Opcioni protokol UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom, <http://www.mobms.hr/media/19616/mobms%20konvencija%20un.pdf>;

Opcioni protokol uz Konvenciju o sprečavanju mučenja i nečovječnih ili ponižavajućih kazni i postupaka, <http://www2.ohchr.org/english/law/cat-one.htm> ;

Ustav Bosne i Hercegovina,
http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_hrv.pdf;

Zakon o zabrani diskriminacije BiH, <http://www.mhrr.gov.ba/PDF/LjudskaPrava/ZakonOZabraniDiskriminacijaNacrt.pdf>;

Zakon o ministarstvima i drugim administrativnim tijelima Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik BiH 5/03);

Zakon o ombudsmanu za ljudska prava BiH, <http://www.ombudsmen.gov.ba/materijali/o%20nama/zakon%20o%20ombudsmenu%20BiH.pdf>;

Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim invaliditetom (Službene novine FBiH, 37/01);

Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim poremećajima (Službeni glasnik RS-a, 46/04);

Zakon o zaštiti osoba sa mentalnim poremećajima (Službeni glasnik BD-a, 12/06);

Porodični zakon FBiH (Službene novine FBiH, 35/05);

Porodični zakon RS-a (Službeni glasnik RS-a, 54/07), Član 32.

Knjige i članci:

Seidensticker, I, *Examination of State Reporting by Human Rights Treaty Bodies. An Example of Follow-Up at the National Level by National Human Rights Institutions* [Ispitivanje o izvještavanju država tijelima odgovornim za nadyor sporazuma o ljudskim pravima. Primjer praćenja na nacionalnom nivou od strane nacionalnih institucija za ljudska prava], Njemački institut za ljudska prava, Berlin, 2005;

Eilinoir Flynn, *From Rhetoric to Action. Implementing the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities* [Iz retorike u djelovanje. Provedba UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom] Cambridge, 2011;

Guthier de Beco, *Article 33(2) of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Another role for National Human Rights Institutions*, [Član 33(2) Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom: Drugačija uloga nacionalnih institucija za ljudskih prava] u "Netherlands Quarterly of Human Rights" [tromjesečni časopis o ljudskim pravima Nizozemske], Vol. 29/1, str. 84-106, 2011;

Diane Warburton i drugi, *Making a Difference: A Guide to Evaluating Public Participation in Central Government*, [Napraviti razliku: Smjernice o procjenjivanju javnog učešća u centralnoj vladi], Odjel za ustavne poslove, <http://www.involve.org.uk/evaluation-guide/Making%20a%20Difference%20-%20A%20guide%20to%20evaluating%20public%20participation%20in%20centralgovernment.pdf>;

Emina Čerimović, *Društveno konstruisanje identiteta duševno oboljelih*, <http://pulsdemokratije.ba/sadržaj/drustveno-konstruisanje-identiteta-dusevno-oboljelih>.

Strategije

Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom Republike Srpske 2010-2015; http://ic-lotos.org.ba/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=35&Itemid=37;

Strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom Federacije BiH, http://ic-lotos.org.ba/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=35&Itemid=37;

Strategija socijalnog uključivanja Bosne i Hercegovine, juni, 2010. godine, <http://www.mft.gov.ba/bos/images/stories/medjunarodna%20saradnja/Bos-A-Strategija%20soc.ukljucivanja%20BiH.pdf>;

Strategija djelovanja Institucije ombudsmana za ljudska prava u Bosni i Hercegovini za period 2010-2014, http://www.ombudsmen.gov.ba/materijali/Strategija_2010-2014bh.pdf.

Drugi dokumenti:

Izveštaj UN-ovog povjerenika za ljudska prava Vijeća Evrope G. Thomasa Hammarberga nakon posjete Bosni i Hercegovini, 27-30. novembra 2010, Vijeće Evrope, *Prava osoba sa invaliditetom*, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1766837>;

Politika u oblasti invalidnosti, pripremljena u okviru projekta „Podrška razvoju Politike u oblasti invalidnosti u BiH“, http://ic-lotos.org.ba/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=35&Itemid=37;

Odluka o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na 135. sjednici, 19. oktobra 2010. godine;

Rješenje o imenovanju članova Vijeća za osobe sa invaliditetom BiH, dostupno na: <http://ic-lotos.org.ba/ba/component/content/article/107--rjesenje-o-imenovanju-clanova-vijeca-za-osobe-sa-invaliditetom-bosne-i-hercegovine>

Poslovnik o radu Vijeća za osobe sa invaliditeom BiH, Vijeće za osobe s invaliditetom BiH, 2012;

Program rada Vijeća Ministara BiH za 2010 godinu, http://www.vijeceministara.gov.ba/akti/program_rada/?id=10647;

Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, *Specijalni izvještaj o stanju prava djece sa posebnim potrebama/smetanjama u psihofizičkom razvoju u BiH*, <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Special Reports>,

Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH, *Specijalni izvještaj o pravima osoba sa invaliditetom u BiH*, <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Special Reports>;

Institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH, *Godišnji izvještaj o rezultatima aktivnosti Institucije Ombudsmana za ljudska prava BiH za 2011. godinu*, <http://www.ombudsmen.gov.ba/Publikacije.aspx?category=Annual Reports>;

Pravila postupka Ombudsmena za ljudska prava, <http://www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?jezik=Bos&URL=3>;

Centar za zastupanje prava osoba s mentalnim teškoćama (MDAC), *Gradnja arhitekture za promjenu: Smjernice o članu 33 UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom*, mart 2011. godine, <http://www.mdac.info/en/resources>,

Generalna skupština UN-a, Vijeće za ljudska prava, Deseta sesija, Godišnji izvještaj Visokog povjerenika za ljudska prava i Ureda visokog povjerenika za ljudska prava i Glavnog sekretara, Thematic study by the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the enhancing awareness and understanding of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities Štematska studija Ureda visokog povjerenika za ljudska prava o jačanju svijesti i razumijevanja o UN-ovoj Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/10session/A.HRC.10.48.pdf>,

Generalna Skupština Ujedinjenih nacija, Godišnji izvještaj UN-ovog visokog povjerenika za ljudska prava i izvještaj Ureda visokog komesara i generalnog sekretara, *Thematic study by the Office of the UN High Commissioner for Human Rights on the structure and role of national mechanisms for implementation and monitoring of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities* [Tematska studija Ureda UN-ovog visokog komesara za ljudska prava o strukturi i ulozi nacionalnih mehanizama za implementaciju i nadzor UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom], <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/13session/A-HRC-13-29.pdf>;

Ured visokog povjerenika za ljudska prava UN-a, Evropski regionalni ured, *Study on the Implementation of Article 33 of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities in Europe* [Studija o implementaciji člana 33 UN-ove Konvencije o pravima osoba s invaliditetom u Evropi] 2011, http://europe.ohchr.org/Documents/Publications/Art_33_CRPD_study.pdf;

Ured visokog povjerenika za ljudska prava UN-a, *Monitoring the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Guidance for Human Rights Monitors*, [Nadzor Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom. Smjernice za osobe koje vrše nadzor ljudskih prava], http://www.ohchr.org/Documents/Publications/Disabilities_training_17EN.pdf;

Ured visokog povjerenika za ljudska prava UN-a, *From Exclusion to Equality: Realizing the rights of persons with disabilities* [Od isključenja do jednakosti: Ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom.] br. 14 - 2007, http://www.unescap.org/esid/psis/meetings/EGM_CRP_2009/Handbook.pdf;

UN-ov Komitet o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima, generalni komentar broj 14 (2000. godine), On the right to the highest attainable standard of health, E/C. 12/2000/4. (General Comments), 11 August 2000. [o pravu na najveći stepen standarda zdravstva, E/C. 12/2000/4. (generalni komentari), 11. august 2000. godine], [http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/\(symbol\)/E.C.12.2000.4.En](http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/(symbol)/E.C.12.2000.4.En);

European Foundation Centre, *Study on Challenges and Good Practices in the Implementation of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, [Studija o izazovima i dobroj praksi u implementaciji UN-ove Konvencije o ljudskim pravima osoba sa invaliditetom], Konačni izvještaj, Brisel, oktobar 2010, http://www.study-uncrpd.eu/files/repository/20110126162849_VC20081214_FINAL_REPORT_101010.pdf.

Web stranice

Službena web stranica Institucije Ombudsmana za ljudska prava BiH: <http://www.ombudsmen.gov.ba>

Pregled statusa nacionalnih institucija akreditovanih od strane Međunarodnog odbora za koordinaciju za nacionalne institucije za promicanje i zaštitu ljudskih prava, dostupno na: [http://nhri.ohchr.org/EN/Documents/Chart%20of%20the%20Status%20of%20NHRIs%20\(DIC%202011\).pdf](http://nhri.ohchr.org/EN/Documents/Chart%20of%20the%20Status%20of%20NHRIs%20(DIC%202011).pdf)

Pariška načela <http://www2.ohchr.org/english/law/parisprinciples.htm>

Potpisi i ratifikacije Konvencije i Fakultativnog protokola: <http://www.un.org/disabilities/countries.asp?id=166>

Službena web stranica USPON:a: <http://www.uspon.ba>;

Službena web stranica FONTANA:e: <http://fontana.ba>;

Službena web stranica SUMERO:a: www.sumero.ba;

Službena web stranica pokreta osoba s invaliditetom u BiH: www.poi.ba

Informativni centar za osobe sa invaliditetom "Lotos" Tuzla, <http://ic-lotos.org.ba/>

Bundesministerium für Arbeit, Soziales und Konsumentenschutz, <http://www.bmsk.gv.at>;

Österreichische Arbeitsgemeinschaft für Rehabilitation, <http://www.oea.r.at>;

Unabhängiger Monitoringausschuss zur Umsetzung der UN-Konvention über die Rechte von Menschen mit Behinderungen, <http://www.monitoringausschuss.at>

Bundesministerium für Arbeit und Soziales, <http://www.bmas.de>;

Deutscher Behindertenrat, <http://www.deutscher-behindertenrat.de>;

Deutsches Institut für Menschenrechte, <http://www.institut-fuer-menschenrechte.de>

Aneks

Upitnik

A. OPĆI PODACI O ISPITANIKU

1. Naziv _____ institucije/organizacije _____ :
2. Ime _____ i _____ prezime
ispitanika: _____
3. Pozicija _____ ispitanika _____ u
organizaciji: _____
4. Jeste li član tima ili odjela koji se posebno bavi pravima osoba sa
invaliditetom?
Da Ne

B. Prijevod Konvencije i Fakultativnog protokola

1. Da li Vam je poznato da je Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom
prevedena na bh. službene jezike?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, da li Vam je poznato da su osobe sa
invaliditetom (OSI) i organizacije koje ih predstavljaju te ostale
organizacije civilnog društva bile uključene u proces prijevoda?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, na koji način:

Da li je Vaša organizacija učestvovala u procesu prijevoda?

Da Ne

2. Da li Vam je poznato da je tekst Konvencije preveden u pristupačne formate
za OSI?

Braillovo pismo:	Da	☐	Ne	☐
Uvećani tisak:	Da	☐	Ne	☐
Elektronska verzija:	Da	☐	Ne	☐
Znakovni jezik:	Da	☐	Ne	☐
Jednostavan za čitanje i razumijevanje:	Da	☐	Ne	☐
Drugo: _____				

3. Da li Vam je poznato da je Fakultativni protokol preveden na službene bh. jezike i u pristupačne formate za OSI?

Da Ne

C. Vijeće za osobe sa invaliditetom BiH

4. Vijeće ministara je donijelo Odluku o formiranju Vijeća za osobe sa invaliditetom BiH.

- a. Prema Vašim saznanjima, da li je Vijeće donijelo Poslovnik o svom radu?

Da Ne

- b. Prema Vašim saznanjima, da li je ovo vijeće počelo sa radom?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, da li Vam je poznato koje su prve aktivnosti Vijeća?

Vaš odgovor:

5. Prema Vašem mišljenju, da li sastav Vijeća osigurava zastupljenost i reprezentativnost osoba sa različitim vrstom invaliditeta?

Da Ne

Osobe sa fizičkim invaliditetom

Osobe s senzornim invaliditetom

Osobe sa mentalno zdravstvenim invaliditetom

Osobe sa intelektualnim poteškoćama

Osobe sa autizmom

Drugo: _____

D. Provedba Konvencije i uključenost

6. Prema Vašim saznanjima, da li je BiH izradila program provođenja Konvencije?

Da Ne

Jednostavan za čitanje i razumijevanje: Da Ne

Vaš komentar:

10. **Prema Vašem mišljenju, na koji način su OSI, organizacije koje ih predstavljaju i ostale organizacije civilnog društva uključene?**

Pružajući informacije
Konsultirajući
Aktivno uključujući
Osnažujući
Drugo: _____

Vaš komentar:

11. **Uopćeno govoreći, a prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri nosioci vlasti uključuju OSI u pitanja koja se odnose na njihova prava?**

Zadovoljavajuće/Dovoljno
Nedovoljno
Drugo: _____

12. **Prema Vašim saznanjima, koliki je broj organizacija u BIH koje zastupaju OSI?**

Broj organizacija: _____

13. **Da li Vam je poznato da je BiH prikupila statističke podatke (član 31 Konvencije)?**

Da Ne

Da li Vam je poznato koje ministarstvo je odgovorno za prikupljanje statističkih podataka?

Vaš odgovor:

14. **Institucija ombudsmana je u par navrata izdala izvješća o kršenju prava OSI-a. Da li je Vaša organizacija sudjelovala prilikom izrade tih izvješća?**

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, na koji način?

Jednostavan za čitanje i razumijevanje: Da Ne

Vaš komentar:

10. **Prema Vašem mišljenju, na koji način su OSI, organizacije koje ih predstavljaju i ostale organizacije civilnog društva uključene?**

Pružajući informacije
Konsultirajući
Aktivno uključujući
Osnažujući
Drugo: _____

Vaš komentar:

11. **Uopćeno govoreći, a prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri nosioci vlasti uključuju OSI u pitanja koja se odnose na njihova prava?**

Zadovoljavajuće/Dovoljno
Nedovoljno
Drugo: _____

12. **Prema Vašim saznanjima, koliki je broj organizacija u BiH koje zastupaju OSI?**

Broj organizacija: _____

13. **Da li Vam je poznato da je BiH prikupila statističke podatke (član 31 Konvencije)?**

Da Ne

Da li Vam je poznato koje ministarstvo je odgovorno za prikupljanje statističkih podataka?

Vaš odgovor:

14. **Institucija ombudsmana je u par navrata izdala izvješća o kršenju prava OSI-a. Da li je Vaša organizacija sudjelovala prilikom izrade tih izvješća?**

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, na koji način?

E. Organizacija ispitanika / Ministarstvo

15. Molimo Vas da nam u kratkim crtama navedete projekte koje ste Vi realizovali povodom zaštite prava osoba sa invaliditetom/uključenosti osoba sa invaliditetom.

Broj projekata: _____

Vrste projekata:

16. Da li je Vaša organizacija/Vaše ministarstvo aktivno uključivala/uključivalo OSI, organizacije koje ih predstavljaju i ostale organizacije civilnog društva u izradu i realizaciju aktivnosti?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, da li su raznolike organizacije koje zastupaju OSI s različitim tipom invaliditeta imale priliku da učestvuju?

Da Ne

Osobe sa fizičkim invaliditetom

Osobe s senzornim invaliditetom

Osobe sa mentalno zdravstvenim invaliditetom

Osobe sa intelektualnim poteškoćama

Osobe sa autizmom

Drugo: _____

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, da li je organizacija/ministarstvo učinila/učinilo dostupnim OSI-u i organizacijama koje ih predstavljaju sve dokumente koji su neophodni za punopravno sudjelovanje?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, da li su ti dokumenti bili dostupni u pristupačnom formatu kako bi osobe sa različitim vrstama invaliditeta mogle punopravno sudjelovati?

Braillovo pismo: Da Ne

Uvećani tisak: Da Ne

Elektronska verzija: Da Ne

Znakovni jezik: Da Ne

Jednostavan za čitanje i razumijevanje: Da Ne

Vaš komentar:

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, na koji način su OSI i organizacije koje ih predstavljaju sudjelovale?

- Informisanje
Konzultiranje
Uključene direktno u pisanje i izradu izvještaja
Drugo: _____

Vaš komentar:

17. Da li su u Vašoj organizaciji (sektoru) zaposlene osobe s invaliditetom?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, s kojom vrstom invaliditeta:

Na kojoj poziciji: _____

F. Izvještaj Odboru za prava osoba sa invaliditetom

18. Rok za podnošenje početnog izvještaja Bosne i Hercegovine Odboru za prava osoba sa invaliditetom o napretku i provođenju Konvencije je 11. april 2012. godine. Da li Vam je poznato da je BiH počela sa izradom izvještaja?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor pozitivan, da li prema Vašim saznanjima postoji uključenost civilnog društva, posebno OSI-a i organizacija koje ih predstavljaju, u izradu izvještaja?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, da li Vam je poznato koje su mjere poduzete kako bi OSI i organizacije koje ih predstavljaju, kao i ostale organizacije civilnog društva, sudjelovale u pisanju izvještaja?

a) Materijal neophodan za punopravno sudjelovanje dostupan je organizacijama koje zastupaju osobe s različitim vrstom invaliditeta (braillovo pismo, uvećani tisak, znakovni jezik, itd).

Da Ne

b) Organizirani su sastanci, razgovori i rasprave između nosioca vlasti i OSI-a te organizacija koje ih predstavljaju, kako bi se isti konzultirali i aktivno uključili u pisanje izvještaja.

Da Ne

c) OSI, organizacije koje ih predstavljaju i ostale organizacije civilnog društva pozvane su da dostave svoje inpute.

Da Ne

d) Drugo:

19. **Da li je Vaša organizacija/ministarstvo uključena/uključeno u izradu sveobuhvatnog državnog izvještaja Odboru za prava osoba sa invaliditetom?**

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, molim Vas da komentarišete u kojoj mjeri i na koji način:

20. **Prema Vašim saznanjima, da li je Vijeće za osobe sa invaliditetom uključeno u izradu izvještaja?**

Da Ne

21. **Prema Vašim saznanjima, da li civilno društvo, osobito organizacije koje predstavljaju osobe sa različitim vrstom invaliditeta, namjeravaju podnijeti zasebni izvještaj Odboru?**

Da Ne

Vaš komentar:

22. **BiH je ratifikovala i Fakultativni protokol, čime se suglasila o nadležnosti Odbora za primanje i razmatranje žalbi pojedinaca ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve kršenja prava iz Konvencije.**

a. **Da li Vam je poznato da su OSI i organizacije koje ih predstavljaju upoznate sa ovom nadležnošću Odbora i njihovim pravom na žalbu?**

Da Ne

b. **Da li Vam je poznato da je ovo pravo korišteno?**

Da Ne

Vaš komentar:

F. FOKALNE TAČKE, član 33 stav 1 UN-ove Konvencije

23. Prema Vašim saznanjima, da li je BiH odredila jedno ili više središnjih mjesta unutar vlade u vezi sa pitanjima provedbe Konvencije?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, molimo Vas da precizirate koja su to tijela.

Vaš odgovor:

24. Također, molimo Vas da precizirate:

- a. kakve su konsultacije poduzete prije određivanja središta,
- b. da li su središnja mjesta određena zakonom ili na drugi način,
- c. na kojem nivou vlasti su određena središta,
- d. koja su sredstva određena za središta, opseg koordinacije između središta, drugih grana vlasti, građanskog društva, Vijeća za osobe sa invaliditetom i druga tijela odgovorna za implementaciju i monitoring Konvencije.

25. Prema Vašim saznanjima, da li je BiH uspostavila/imenovala koordinacijski mehanizam unutar vlade koji će omogućiti povezanu aktivnost u različitim sektorima i na različitim razinama?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, molimo Vas da precizirate šta sačinjava koordinacijski mehanizam:

F. NEZAVISNI MEHANIZMI, član 33 stav 2 UN-ove Konvencije

26. Član 33 stav 2 UN-ove Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom obavezuje BiH da uspostavi ili imenuje nezavisne mehanizme koji će promicati i štiti prava osoba sa invaliditetom te nadzirati provedbu Konvencije. Da li postoji zakon koji uspostavlja nezavisne mehanizme iz člana 33 stavke 2?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor na prethodno pitanje negativan, tko bi prema Vašem mišljenju trebao biti imenovan kao nezavisni mehanizam? Moguće je da to bude više tijela.

Institucija ombudsmana za ljudska prava BiH	☐
Ombudsman - osoba za prava osoba s invaliditetom	☐
Ured pravobranitelja	☐
Inspeksijske službe	☐
Nevladin sektor	☐
Organizacija osoba sa invaliditetom	☐
Organizacije za ljudska prava	☐
Istraživačke ustanove	
Institucija ombudsmana i nevladin sektor	☐
Drugo: _____	

Vaš komentar:

27. Prema Vašim saznanjima, da li su nosioci vlasti organizirali aktivnosti o podizanju svijesti te o zadatku i pravu na sudjelovanje u procesu nadzora?

Da Ne

Ukoliko je Vaš odgovor potvrđan, molimo Vas da opišete koje su pravne, političke i/ili praktične mjere poduzete kako bi se osiguralo sudjelovanje osoba sa invaliditetom u praćenju provedbe Konvencije?

28. Uopćeno govoreći, koje su, prema Vašem mišljenju, glavne prepreke s kojima se suočavaju OSI i organizacije koje ih predstavljaju, a povodom njihove uključenosti u implementaciju Konvencije i monitoring proces?

Vaš odgovor:

29. Kakvo je Vaše mišljenje o tome u kojoj mjeri su osobe sa invaliditetom svjesne lokalne politike i svojih zakonskih prava?

Vaš odgovor:

30. Molimo navedite svoje dodatne komentare:

Emina Ćerimović, pravica i aktivista u ljudskim pravima, diplomirala je pravo na Univerzitetu u Sarajevu. Na Centralnoeuropskom univerzitetu u Budimpešti 2011. godine, stekla je zvanje magistra iz ljudskih prava sa specijalizacijom u pravu Evropske Unije. Odlikovana je za magistarski rad na temu "Spriječiti i kazniti: Genocidnu namjeru", koja je naknadno objavljena od strane akademskog izdavača Lambert, Njemačka. Napisala je veći broj istraživačkih studija o pitanju prava osoba s invaliditetom u Bosni i Hercegovini. Trenutno radi za OSCE Misiju u Bosni i Hercegovini u Odsjeku za zakonodavnu i sudsku reformu.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Fond otvoreno društvo BiH pokrenuo je Program podrške istraživanjima u oblasti javnih politika početkom 2004. godine. Osnovni cilj programa je unaprijeđenje istraživanja i analize javnih politika kako bi se potaknuo argumentovani dijalog i razvio takav način donošenja odluka u oblasti javnih politika koji će počivati na relevantnim informacijama i realnim opcijama.

Program obuhvata edukaciju iz oblasti istraživanja javnih politika, stipendije za istraživače i mentorstvo u toku istraživanja. Do sada je, u okviru ovog programa, stipendiran 81 istraživač.